

Дневникъ

(стенографски)

на

XVII-то обикновено Народно събрание.

Четвърта извънредна сесия

28. заседание

София, сряда, 25 декемврий 1918 година

(Открито отъ подпредседателя д-ръ И. Момчиловъ въ 3 ч. и 45 м. слѣдъ пладне)

Прѣдседателствующъ д-ръ И. Момчиловъ: (Звъни) Отъ 242 народни прѣдставители разписали сж се 210. Има нужното число присѣтствующи.

Обявявамъ засѣданието за открито.

(По списъка отсутствувать г. г. народнитѣ прѣдставители: Стоянъ Божковъ, Георги Генковъ, Атанасъ Германски, Иванъ Гешовъ, Петъръ Даскаловъ, Юрданъ Дечевъ, Станчо Доневи, Илия Каратаневъ, Георги Кирковъ, Тодоръ Лукановъ, Стефанъ Манафовъ, Христо Марковски, Александъръ Механджийски, Василь Николовъ, Константинъ Николовъ, Стефанъ Паприковъ, Паскаль Паскалевъ, Кръстю Пастуховъ, Еню Петковъ, Георги Поцковъ, Христо Радойковъ, д-ръ Василь Радославовъ, д-ръ Никола Сакаровъ, Георги Стойловъ, д-ръ Никола Стойчевъ, Пою Табаковъ, Димитъръ Тошковъ, Ненко Храновъ, Талятъ Мехмедъ х. Хюсеиновъ, Коста Ципорановъ, х. Махмудъ Сабри бей Шукриевъ и Юрданъ Юрдановъ)

Съобщавамъ на Народното събрание, че народниятъ прѣдставителъ г. Кръстю Пастуховъ моли да му се разрѣши 5-дневенъ отпускъ, считанъ отъ днесъ. Прѣдседателството му разрѣшава.

Народниятъ прѣдставителъ г. Гочо Димовъ прѣдставява медицинско свидѣтелство, че е боленъ, и моли да му се разрѣши 20-дневенъ отпускъ, считанъ отъ 24. Които сж съгласни да се разрѣши на г. Гочо Димовъ исканиятъ 20-дневенъ отпускъ, моля, да си вдигнатъ ржката. Болшинство.

Народниятъ прѣдставителъ г. Юрданъ Дечевъ моли, пакъ по болезнени причини, да му се разрѣши още 15-дневенъ отпускъ, считанъ отъ 25. Които сж съгласни, моля, да си вдигнатъ ржката. Болшинство.

Народниятъ прѣдставителъ г. Стефанъ Паприковъ е подалъ заявление, въ което казва: (Чете) „На 17 того заболѣхъ, вслѣдствие на което досега не можехъ да посѣщавамъ засѣданията на Народното събрание, а по хода на болѣстта ми, това не ще мога да сторя още нѣкой и други день затова моля Ви, г. прѣдседателю, да направите потребното прѣд Народното събрание, за да ми се разрѣши 10-дневенъ отпускъ, начина отъ 17 декемврий.“ Не се е ползувалъ досега съ отпускъ. Прѣдседателството му разрѣшава тия 10 дни отпускъ.

Постѣпило е питане отъ народния прѣдставителъ г. Георги Занковъ къмъ г. министра на вътрѣшнитѣ работи и народното здраве. Това питане ще се прати на надлежния министъръ съ молба да отговори.

Постѣпило е питане отъ народния прѣдставителъ г. Шакиръ Зюмриевъ къмъ г. министра на финанситѣ. И съ него ще се постѣпи по сѣщия начинъ.

Постѣпило е надлежно подписано законодателно прѣдложение за допълнение букви а и д отъ чл. 2 отъ закона за данѣкъ върху сградитѣ. Ще се напечати, ще се раздаде на народнитѣ прѣдставители и ще се постави на дневенъ редъ.

Минаваме къмъ разглеждане въпроситѣ, поставени на дневенъ редъ.

На първо мѣсто е: продължение разискванията по прѣдложенията за амнистията.

Има думата г. Константинъ Панайодовъ, за да продължи рѣчта си.

Ш. Зюмриевъ: Г. прѣдседателю! Моля г. министъръ-прѣдседателя да отговори на моето питане, което подадохъ.

Министъръ-прѣдседателъ Т. Теодоровъ: Не съмъ го получилъ още и свѣдѣния нѣмамъ.

Ш. Зюмриевъ: Моля въ слѣдующето засѣдание да ми отговорите.

К. Панайодовъ: (Отъ трибуната) Г. г. народни прѣдставители! Отъ това, което казахъ онзи день, стана явно, че прѣдложението за амнистия не може да бѣде мотивирано съ това, че българскиятъ народъ е билъ вкаранъ въ една война противъ неговитѣ чувства, защото въ течение на 3-годишната война тѣзи чувства на българския народъ, за които говорите, не сж проявени.

И. Симеоновъ: Не е истина. Чувствата на българския народъ се проявиха противъ тази политика, която вие прѣдприехте. Това е лъжа. Вие тормозихте и тероризирахте цѣлия български народъ чрѣзъ вашата полиция.

К. Панайодовъ: Ако имаше моментъ, когато трѣбваше да се проявятъ тѣзи чувства, то бѣше моментътъ, когато българскитѣ войски се срещнаха на добруджанскитѣ полета съ нашитѣ освободители.

Отъ либералнитѣ групи: Браво! (Ржкоплѣскане)

И. Симеоновъ: Това е лъжа.

К. Панайодовъ: Сждбата бѣше прѣдопрѣдѣлила първи да се срещнатъ съ нашитѣ освободители тия български вой-

ски, въ които бѣха най-много развити чувствата, за които говорите. Обаче ние бѣхме свидѣтели, че тия войски се биха самоотвержено противъ своитѣ освободители.

Д. Кьорчевъ: Това бѣха врачанци.

И. Симеоновъ: Застрѣляхте 120 души отъ 6 дивизия. (Глъчка)

П. Пешевъ: Г. Панайодовъ! Говорете, мисълта си не прѣкъсвайте. Само тѣ ли ще говорятъ?

К. Панайодовъ: Азъ ще моля да ме слушате, защото само тогава ще разберете, какво искамъ да кажа.

А. Ботевъ: Изпѣхте си вие вашата пѣсенъ, г. Панайодовъ. Заблуждавайте сега наивнитѣ.

И. Кирковъ: Срамота е Вие да говорите за българския народъ.

К. Панайодовъ: Българскиятъ народъ въ продължение на три години съ желѣзнитѣ си гърди издържа напора на всички неприятели и се би самоотвержено.

И. Симеоновъ: Това му прави честь!

К. Панайодовъ: Въ тия боеве българскиятъ народъ спечели уважението и удивлението на всички цивилизовани народи.

А. Ботевъ: На Фердинандъ и на Вилхелмъ.

К. Панайодовъ: Защото цивилизованитѣ народи цѣнятъ храбростта и самоотвержеността на всѣка армия, макаръ да бѣде тя противна тѣмъ. Разложението въ извѣстни части на фронта се почна това лѣто. Миналата година по туй врѣме вие си спомняте, какво бѣше мнѣнието на българския народъ. Но прѣзъ това лѣто се случиха нѣща, които на извѣстни мѣста разколебаха духа на българския войникъ.

И. Кирковъ: Тѣ сж плодъ на вашия фураженъ хлѣбъ, на голотията и на босотията.

К. Панайодовъ: Това разколебание се дължи не на умората, макаръ да я имаше, не на продължителността на войната, макаръ тя да бѣше налице, не на това, че българската армия бѣше ненахранена, необлѣчена и необута, а на съвършено посторонни обстоятелства, които г. Такевъ, бившиятъ министъръ на вътрѣшнитѣ работи, ни изложи. Той е заемалъ постъ, който му даваше възможностъ да знае, какво ставаше; прѣзъ него сж минали документи, нему сж разправяли нѣща и свѣдѣния и той е компетентенъ да ни обясни онази причина, която докара разложението на извѣстна точка отъ нашия фронтъ. Ние не можемъ и нѣмаме причини да не му вѣрваме, защото той подкрѣпи своето мнѣние документално и защото наистина всичко иде да ни убѣди, че иначе не може да бѣде. Защото, ако бѣха други нѣкои причини, а не едно явление, което никой не очакваше, то ние щѣхме да имаме разколебани не само на Добро-поле, а и при Дойранъ, Гевгели и Битоля. Но разколебанието се яви при Добро-поле.

А. Ботевъ: Кажете фронта на Хинденбургъ кой разколеба?

К. Панайодовъ: Г. Такевъ ни каза, че тукъ, въ края на града, отъ оградата на едно тъмно здание се е повела агитация, която е докарала прѣдаването на фронта при Добро-поле. Споредъ свѣдѣнията, които се имаха тукъ, позицията при Добро-поле е била една отъ най-силнитѣ, отъ най-добритѣ позиции. И когато на 15 септемврий т. г. стана пробиването на фронта при Добро-поле, азъ се отпразвихъ къмъ едно лице съ голѣма военна компетентностъ, за да разбера, какъ това е станало и може ли да има спасение или не. И това лице, слѣдъ като сложи картата прѣдъ себе си и слѣдъ като видѣ, какво е положението, каза, че дѣйствително фронтътъ е пробитъ на едно най-чувствително е опасно мѣсто, защото линията оттамъ до сърдцето на България е най-кратка и защото то е разположено въ центъра на нашия фронтъ. Спасение може да има, защото мѣстността, каза, е толкова прѣсѣчена, щото може да се организира постепенна отбрана на по-задни позиции и напредването на неприятеля да бѣде много бавно. Но когато на третия день, на 17 вечерята, стана из-

вѣстно, че не сж могли да бждатъ задържани и „Козяцитѣ“, когато отстъплението е станало на сѣверъ отъ „Козяцитѣ“, и бързо напредваше неприятелътъ още по на сѣверъ, азъ пакъ се обърнахъ къмъ него и той тогава ми каза: „Види се, че тукъ има нѣщо лошо; такава бързо напредване въ такава прѣсѣчена мѣстностъ може да има само тогава, когато една войска отстъпваща не желае да се бие“. И тогава, пакъ съ картата прѣдъ себе си, отъ тукъ, отъ София, се произнесе, че единичното спасение е цѣлата битолска армия да напусне всичката си тежка артилерия и да се хвърли да атакува лѣвия флангъ на неприятеля. И тогава можеше да стане нѣщо обратно, катастрофата да бѣде на противната страна, но, за голѣмо съжаление, нѣколко дена се минаха, а ние такава заповѣдъ не видѣхме. Слѣдъ завръщането на първата дивизия, азъ имахъ случай да говоря съ офицери отъ нея, които казваха, че нѣколко дни наредъ сж очаквали именно такава заповѣдъ, да ударятъ върху лѣвия флангъ на неприятеля, обаче такава заповѣдъ не се е получила. Кой е виноватъ, задѣто такава заповѣдъ не е дадена, това трѣбва да бѣде издирено. Понеже напредването продължаваше, понеже не се виждаше заповѣдъ до битолската армия да атакува, безпокойствието стана още по-голѣмо. Пакъ се обърнахъ къмъ сжщото лице съ военната компетентностъ и то ми отговори, че сега единичното спасение е да се организира една отбрана прѣдъ Щипъ и Кочане, защото всички помощи, които се пращатъ по дружинно, полково и бригадно, не могатъ да помогнатъ нищо, тѣ ще бждатъ отхвърлени и увлѣчени отъ отстъпващитѣ войски. И каза ми още, че ако това не стане, ние ще бждемъ свидѣтели на една голѣма трагедия, когато една калѣна армия отъ стотина хиляди души ще бжде свидѣтел на нахлуването на неприятеля къмъ сърцето на България, а самата тя ще бжде принудена да отстъпи по единичкия пътъ на сѣверъ къмъ Кичево и ще рискува да бжде откъсната отъ старитѣ прѣдѣли на България. Пакъ казвамъ, че въ случая може да има вина и трѣбва да има вина и у главното командване, защото се оказа, че въ това врѣме главно командване почти нѣмаше. Въ всѣки случай, обаче, това, което за всѣко лице, компетентно по военнитѣ работи, бѣше ясно, то е, че на Добро-поле е имало нѣщо недобро, нечестно, непочтено. Тукъ намъ ни казаха отъ министерската трибуна, че тамъ е имало прѣдателство. Намъ заяви и бившиятъ министъръ на войната, г. Савовъ, че е имало такава нѣща, само че лицата не сж били много. Колко сж — много или малко — не е важно, азъ желая да сж малко, но, въ всѣки случай, отъ устата на таково компетентно лице, което въ това врѣме бѣше воененъ министъръ, чухме, че на Добро-поле е имало прѣдателство.

Н. Атанасовъ: Той каза, че може да има единични случаи, но оттамъ катастрофа не е дошла. Трѣбва да имате уши да слушате и разбирате.

К. Панайодовъ: Г. Атанасовъ! Азъ Ви говоря това, което съмъ чувалъ отъ устата на компетентно лице и отъ устата на министра, и ми се струва, че азъ имамъ основание да вѣрвамъ и да обръщамъ повече внимание на тѣхнитѣ думи, отколкото да обръщамъ внимание на вашитѣ.

По-нататкъ събитията слѣдваха съ една извънредно голѣма бързина. Неприятелътъ се приближаваше къмъ старитѣ прѣдѣли на България. Онѣзи хора, които не пожелаха да се биятъ на Добро-поле, пожелаха да дойдатъ да се биятъ тукъ орѣщу свои братя прѣдъ вратитѣ на София. Всички сме свидѣтели на септемврийскитѣ събития. Въ това врѣме, когато се рѣшаваше съдбата на България, когато правителството трѣбваше да рѣши въпроса за примирието, на 10 км. отъ София станаха формени боеве съ артилерия и картечници. И азъ не мога да не отдамъ почитъ и уважение на онова правителство, което въ това врѣме управляваше България, задѣто въ най-критическото врѣме, тогава, когато неприятелътъ се приближаваше къмъ България, тогава, когато вътрѣшниятъ неприятел, организиранъ въ многохилядно множество, идваше къмъ София съ орѣжие въ ръка, то можа да запази спокойствие на духа и да вземе извѣстно рѣшение, да вземе рѣшението за сключване на примирие. Но, г. г. народни прѣдставители, ако правителството, което тукъ стоеше и управляваше въ онова врѣме, бѣше оставено да сключи примирието безъ този метежъ, който стана тукъ, прѣдъ София, азъ съмъ напълно увѣренъ, тѣй както тукъ сега съществувамъ, че то щѣше да сключи едно примирие съ много по-добри условия, отколкото условията, които се добиха.

А. Ботевъ: Празни приказки!

К. Панайодовъ: Защото, г. г. народни прѣдставители, трѣбва човѣкъ да нѣма никакво понятие отъ военни работи и политика, за да разбере, че тогава, когато една страна се намѣрва прѣдъ прага на вътрѣшна анархия, тогава, когато войски отиватъ да свалятъ правителството, да измѣняватъ съществуващия строй и да провъзгласяватъ новъ строй, да отивашъ да сключавашъ примирие, естествено е, че неприятелътъ ще ти наложи най-тежкитѣ условия, които той може да наложи. Слѣдователно, ако условията на примирieto, което се сключи отъ правителството, сж лоши, то причината е не само отстъплението отъ Добро-поле, но причината е този метежъ, който бѣше провъзгласенъ въ Радомиръ и който бѣше увлѣкълъ една голѣма частъ отъ войскитѣ къмъ София.

Х. Кабакчиевъ: Тѣ трѣбваше да дойдатъ тукъ, за да видятъ смѣткитѣ си съ васъ, които сте виновници за тази катастрофа. Вашето правителство докара катастрофата на България.

К. Панайодовъ: Г. Кабакчиевъ! Ще дойде врѣме, когато ще се обсъжда въпросътъ, кой е виновенъ и кой не. Когато излѣзатъ всички документи, когато се разкриятъ всичкитѣ други обстоятелства, при които стана примирieto и краятъ на войната, тогава ще видимъ кой е правъ и кой кривъ. Ние само едно искаме: всичко да се разкрие до йота.

И. Кирковъ: Вие вдигахте рѣцѣ за 2 милиарда лева и не допуснахте разисквания въ Камарата. Не искахте да чуе критиката на българския народъ.

К. Панайодовъ: Г. Кирковъ! Вие нѣма да ме смутите. Вие виждате, че азъ съмъ спокоенъ.

Отъ земледѣлската група: А-а-а!

Прѣдседателствующъ д-ръ И. Момчиловъ: (Звъни) Моля, г-да!

К. Панайодовъ: Само съжалявамъ, че врѣмето тече. (Възражение отъ земледѣлската група)

И. Кирковъ: Вие гласувахте 2 милиарда, за да ги направите днесъ 10 милиарда. И чудно ми е, какъ се осмѣляватъ да говорите отъ името на българския народъ отъ тая свещена трибуна.

Отъ либералнитѣ групи: Брей, брей!

К. Панайодовъ: Да дойдемъ сега до амнистията. Казва ни се, че народътъ искалъ амнистия. Откъдѣ се вижда, че народътъ искалъ амнистия? Отъ това ли, че тукъ-тамъ има резолюции на земледѣлски събрания, дѣто се говори за амнистия?

Х. Кабакчиевъ: Съ стотици хиляди работници и селяни протестираше и искатъ амнистия.

К. Панайодовъ: Ние знаемъ какъ ставатъ тия резолюции. Слава Богу, и ние се движимъ между народа, и ние знаемъ какво е мнѣнието на народа.

А. Ботевъ: Никога не сте имали неговото довѣрие.

К. Панайодовъ: Бѣгълцитѣ отъ фронта и метежницитѣ отъ Княжево се посрѣщаха по гаритѣ съ псувни и храчки. (Възражения отъ земледѣлската група) Жени пѣдиха мѣжетѣ си, бащи връзваха синоветѣ си и ги докарваха тукъ, за да ги прѣдаватъ.

Нѣкой отъ земледѣлцитѣ: Това е лъжа!

К. Панайодовъ: Азъ ще ви кажа, че това е истина. Единъ българинъ земледѣлецъ, който е посрещналъ сина си, като е напусналъ частта си, гудилъ го на кола и го прѣдалъ на командантството. „Азъ не желая синъ прѣдатель“ — така отговорилъ той.

Нѣкой отъ земледѣлската група: Това е лъжа!

К. Панайодовъ: Ако искате ние да отговоримъ, желае ли народътъ амнистия или не, дайте да го попитаме. Ние не сме противъ това, да вземемъ едно мнѣние на народа, желае ли амнистия или не. Но не мнѣние чрѣзъ събрания по кръчмитѣ и двороветѣ, а мнѣние съ бюлетина въ рѣка. Ако народътъ съ една бюлетина въ рѣка прати хора въ

Събранието съ мандатъ да гласуватъ амнистия за едни-какви си и едни-какви си прѣстѣпления, ние сме готови да му приемемъ тази амнистия, обаче амнистия съ общи приказки само не можемъ да приемемъ.

А. Ботевъ: Не ви ли стига толкова българска кръвъ, или още искате?

К. Панайодовъ: Г. г. народни прѣдставители! Г. Кабакчиевъ ми напомни, че е била продължена сесията на Народното събрание. А ние какво говоримъ? Сегашното Народно събрание е въ послѣдната си сесия; то е въ сесия, ако можемъ така да я наречемъ, ликвидационна, докато се свърже окончателниятъ миръ, докато дойде пълната демобилизация, и слѣдъ демобилизацията Събранието ще се закрие и ще се направятъ избори; ние не сме въ началото, а сме въ края на своята дѣятелностъ и заради това ние сме прави да кажемъ: оставете това Народно събрание да свърши само онази работа, която му е прѣдначена, която му е опрѣдѣлена.

Д. Кьорчевъ: Законътъ за облагане печалбитѣ прѣзъ войната защо не се тури на дневенъ редъ?

К. Панайодовъ: Оставете въпросътъ за амнистията да бѣде той добръ обсъденъ, да бѣде всѣки гражданинъ въ състояние да разбере, кого искатъ да амнистиратъ и защо искатъ да го амнистиратъ и тогава той да се произнесе дава ли си гласа или не. Независимо отъ това, г. г. народни прѣдставители, ако се иска да се даде една широка амнистия, ние сме въ правото си да поискаме да ни освѣтлятъ, какъ стои работата по отношение прѣстѣпленията, амнистирането на които се иска, и да видимъ да се амнистиратъ ли тѣ или не. Ние искаме една пълна и подробна анкета за военния погромъ на България, за да видимъ кому ще дадемъ амнистия и кому не. Ние искаме да видимъ, има ли виновни войници, има ли виновни офицери, има ли виновни голѣми началници или малки началници, виновно ли е най-сетнѣ и главното командване, и тогава, въ пълно разбиране и пълно знание на работитѣ, ние ще вдигнемъ рѣка да гласуваме за амнистия или не. (Възражения отъ групата на тѣснитѣ социалисти) Но тѣй, както вие искате да се гласува амнистия въ тъмнина, да нѣмаме ние никакви свѣдѣния отъ съдебната властъ, да се ограничимъ само съ това, което се цитира тукъ, отъ трибуната, така ние не желаемъ да гласуваме амнистия. Защото и това, което ни се цитира тукъ отъ трибуната, и това, което се чете, и то не може да ни убѣди, освѣтъ че амнистия не може да бѣде дадена.

Х. Кабакчиевъ: Какво направихте вие съ анкетата отъ 1913 г.? 4—5 години правихте тая анкета, три тома сж напечатани, 2—3 милиона лева сж изхарчени и въпрѣки това, виновницитѣ сж днесъ министри и едни други си прикриватъ прѣстѣпленията. Такава анкета не ще българскиятъ народъ, а иска правата си, иска анкета, иска съдъ за виновницитѣ на своя погромъ.

Прѣдседателствующъ д-ръ И. Момчиловъ: (Звъни) Г. Кабакчиевъ! Не можете да вземате думата когато пожелаете. Какво е това? Вие отъ когато сте се родили, все протестираше. Има редъ за говорене.

К. Панайодовъ: Г. г. народни прѣдставители! Има и друга причина, по която азъ считамъ, че не е настоящата Камара, която може да гласува амнистия. Тая причина е, че има лица близки, приятели, роднини на нѣкои отъ тѣзи, които ще вдигнатъ рѣка за тая амнистия.

Отъ либералнитѣ групи: Има съучастници.

К. Панайодовъ: Такава Камара не е, слѣдователно, компетентна да даде една амнистия.

И. Кирковъ: Въ 1915 г. вие излѣгахте българския народъ. Вие го държахте три години на фронта и сега търсите причини да го обвинявате. Това е безсрамно отъ ваша страна!

К. Панайодовъ: Почакайте, г. Кирковъ, чуите какво ще кажа. — Като се прочете прѣдложението за амнистия, единъ българинъ не може, освѣтъ да почувствува тъга на душата си, защото това прѣдложение съдържа толкова много прѣстѣпни дѣяния, амнистирането на които се иска, щото, ако е вѣрно, че всички тѣзи прѣстѣпления съществуватъ и сж били извършени отъ множество лица, както се говори въ мотивировката, ние трѣбва да призна-

емъ, че България е изпаднала въ едно много лошо положение по отношение на прѣстѣпността.

И. Кирковъ: Вие я докарахте до това положение.

К. Панайодовъ: Но, за щастие и за утѣшение, всичко това, което се каза тукъ, не съществува. Тѣзи прѣстѣпления, които сж изброени, не сж извършени въ голѣмо количество, както се говори въ мотивировката, а има прѣстѣпления, които, както азъ ги виждамъ, сж гудени, само за да се спаси този или онзи. То е амнистия, която азъ наричамъ *ad hominem*, специално за туй или онуй лице. А на тѣзи прѣстѣпления, за които може да се даде амнистия и които сж извършени отъ една маса, тѣ сж съвсѣмъ други, а не като тѣзи, за които се говори тукъ. (Шумъ. Възражения)

И. Кирковъ: Защо Ви наричатъ дърваринъ, г. Панайодовъ?

К. Панайодовъ: За това има три присѣди, които Вие нито сте ги чели, нито сте ги чували. Три присѣди има, съ които бѣха осѣдени хора на затворъ за тия приказки, които Вие говорите сега. Това мога да Ви отговоря сега. Доволенъ ли сте отъ този отговоръ? Ако имате срамъ, задоволете се; ако нѣмате, не се задоволявайте.

Г. г. народни прѣдставители! Въ прѣдложението за амнистия фигуриратъ 143 члена отъ наказателнитѣ закони, въ които се прѣдвиждатъ около 135 прѣстѣпления. Ако това нѣщо е възможно, азъ бихъ билъ готовъ да се откажа отъ всѣкава политическа дѣйностъ въ една страна, дѣто 135 прѣстѣпления се извършватъ отъ маса хора и се иска за тѣхъ амнистия. Това нѣщо не е вѣрно и не може да бѣде.

Х. Кабакчиевъ: Най-хубаво ще направите да се откажете; отъ Васъ нѣма никаква нужда въ България.

К. Панайодовъ: Но нека видимъ, г. г. народни прѣдставители, за какви прѣстѣпления се иска амнистия. Нѣма да ги цитирамъ всичкитѣ. Ще се спра само върху нѣкои прѣстѣпления, за да видите, какво е тѣхното значение, каква е тѣхната важностъ, за да разберете, възможно ли е да се дава амнистия отъ такъвъ видъ, както се иска тя тукъ съ това прѣдложение.

Прѣдседателствующъ д-ръ И. Момчиловъ: 25 минути Ви оставатъ, г. Панайодовъ, отъ двата часа.

Нѣкой отъ земледѣлската група: (Къмъ К. Панайодовъ) Свършвай!

Прѣдседателствующъ д-ръ И. Момчиловъ: Васъ тамъ не Ви пита никой. Прѣдседателътъ гледа, кога започва ораторътъ и напомня, кога да свърши. Г. Панайодовъ започна онзи день въ 7 ч. безъ четвъртъ, говорѣ часъ и четвъртъ и му остана да говори още три четвърти. Днесъ започна въ 4 безъ четвъртъ, говорѣлъ е 20 минути и има право да говори още 25 минути. — Моля Ви, г. Панайодовъ, продължавайте; имате още 25 минути.

К. Панайодовъ: Азъ ще бѣда принуденъ, г. г. народни прѣдставители, да съкратя рѣчта си, защото бѣхъ начесто прѣкъсванъ и ми отнемаха врѣмето. Обаче същността на своитѣ стобращения пакъ ще изкажа. Искане се амнистия за прѣстѣплението прѣдательство въ всичкитѣ видове, въ които то съществува въ наказателния законъ, прѣстѣпление, което, споредъ понятията на всички цивилизовани народи, е най-позорното прѣстѣпление. Едно отъ двѣтъ, г. г. народни прѣдставители: или съществува прѣдательство на Добро-поле и вие правите ново прѣстѣпление, като го амнистирате, или то не съществува и вие тогава недѣйствително искате неговото амнистиране. Прѣдложението, което внасяте тукъ, въ което всички видове прѣдательства се амнистиратъ отъ ваша страна, е твърдѣние, че такова прѣстѣпление съществува.

А. Гайдаджиевъ: Ако има прѣдложение да се амнистира Радославовъ, какъвъ езикъ ще държите, г. Панайодовъ?

Прѣдседателствующъ д-ръ И. Момчиловъ: Моля, недѣйствително прѣчи на човѣка да свърши.

К. Панайодовъ: Следователно, вие измѣняте на своя дѣлъгъ, като народни прѣдставители, като искате да се опрости едно грозно прѣдательство, което докара една ка-

тастрофа на страната. Искате да се амнистиратъ шпионитѣ тукъ, вжтрѣ въ България, шпионитѣ, които сж напуснали фронта и сж отишли отгатыкъ и сж прѣдали разположението на нашитѣ позиции, разположението на нашитѣ войски на неприятеля. Това ли искате — да се амнистиратъ шпионитѣ, хората, които сж поддържали и укривали шпиони тукъ, въ България? Вие искате да амнистирате онѣзи хора, които напуснаха позициитѣ и отидоха отгатыкъ и прѣдадоха разположението, та цѣли артилерийски урагани се стовариха върху извѣстни позиции и падаха по 50—60 доблестни български войници, които работѣха прѣзъ нощта.

А. Кундалевъ: Това е резултатъ на вашата политика.

К. Панайодовъ: Вие искате да се амнистиратъ хора, които сж разрушили, подпалили, ограбили държавни материяли, приготвени за нуждитѣ на армията.

Нѣкой отъ земледѣлската група: Не повече отъ васъ.

К. Панайодовъ: Това вие искате. Вие искате да амнистирате всички ония хора, всички ония прѣстѣпници, които подпалиха, които ограбиха всичко онова, което народътъ съ трудъ е изработилъ и държавата прибрала въ складове, като е платила милиарди лева. Това вие искате.

И. Кирковъ: Тѣ сж складове на народа, отъ които вие го лишавате три години подъ редъ. Това признайте!

К. Панайодовъ: Вие искате да бѣдате амнистирани хора, които сж възбуждали бѣгство, метежъ, страхъ въ армията и сж причинили нещастие на армията. Вие искате да амнистирате хора, които станаха причина 100 хиляди доблестни български войници да останатъ въ принуденъ плѣнъ.

Х. Кабакчиевъ: Вие сте виновницитѣ за това — вашата политика, вашата катастрофална политика.

К. Панайодовъ: Вие искате да се амнистиратъ хора, които не задържаха нѣколко дена една позиция, за да запазятъ материялитѣ, които бѣше събрала държавата.

И. Кирковъ: Г. прѣдседателю! Защо допускате такива нахалности, . . . (Възражения и тропане по банкитѣ отъ либералнитѣ групи)

Прѣдседателствующъ д-ръ И. Момчиловъ: (Звъни)

И. Кирковъ: . . . да говори, че ние сме искали 80 хиляди войници да бѣдатъ въ плѣнъ, когато се знае, че това е резултатъ на една безумна политика, противъ която ние се борихме? (Скарване между нѣкои отъ земледѣлската група и либералнитѣ групи)

Прѣдседателствующъ д-ръ И. Момчиловъ: (Звъни) Моля ви се, г-да!

К. Панайодовъ: Г. г. народни прѣдставители! Искане се амнистирането на всички прѣстѣпления противъ разпорежданията на властитѣ, противъ заповѣдитѣ на началствующитѣ лица, искане се амнистирането на всички онѣзи прѣстѣпления, наказанията на които сж прѣдвидени въ наказателнитѣ закони, за да гарантиратъ стойността, здравината на една армия, пратена да защитава отечественитѣ граници. Това се иска да се амнистира.

Х. Кабакчиевъ: Вие сте виновницитѣ за погрома на армията.

К. Панайодовъ: Ние видѣхме завръщането на една деморализирана армия, но голи, боси и гладни хора не видѣхме; ние ги видѣхме обути и нахранени. (Възражение отъ групитѣ на земледѣлцитѣ и на тѣснитѣ социалисти)

Х. Кабакчиевъ: Вие крадохте и отъ облѣклото, и отъ храната, и отъ залъка на войника, на армията и я докарахте до катастрофа.

К. Панайодовъ: Напускането на позициитѣ на Добро поле стана тогазъ, когато войскитѣ бѣха облѣчени, нахранени и обути.

Х. Кабакчиевъ: Вие разорихте българския народъ и имате смѣлостта да говорите!

Прѣдседателствующъ д-ръ И. Момчиловъ: Моля Ви се, г. Кабакчиевъ!

К. Панайодовъ: Г. г. народни прѣдставители! Въ прѣдложението . . .

В. Коларовъ: Засрамете се отъ дѣлата си и думитѣ си!

К. Панайодовъ: Засрамете се вие, които направихте всичко, за да развратите войската. Докогато вашитѣ позиви не бѣха разпространени, войската бѣше здрава, бодра, държеше се; когато вашитѣ позиви се разпратиха по позицитѣ и се разпространиха, тогава се яви разложение на фронта.

В. Коларовъ: Вие натѣпкахте банкитѣ съ милиони. Днесъ хиляди жертви тежатъ на вашата съвѣсть.

Прѣдседателствующъ д-ръ И. Момчиловъ: (Звъни)

В. Коларовъ: Въ народа има единъ гласъ — да ви помете. (Ръкоплѣскане отъ земеделската група)

К. Панайодовъ: Народътъ има врѣме да сѣди кой е правъ и кой е кривъ, но азъ ви казвамъ, че нещастieto се случи тогазъ, когато вашитѣ позиви бѣха разпрѣснати на фронта.

В. Коларовъ: Вие ще получите вашето.

Х. Кабакчиевъ: Вие напълнихте банкитѣ съ злато и банкноти. Има единъ милиардъ лева ограбени народни пари въ вашитѣ акционерни дружества въ София. Вие крадохте, вие окрадохте милиардъ отъ залька, отъ облъклото на българския войникъ.

Прѣдседателствующъ д-ръ И. Момчиловъ: (Звъни)

К. Панайодовъ: Това сѣ само ваши приказки.

Х. Кабакчиевъ: Вие, крадцитѣ, натѣпкахте джобовѣтъ си. Вие сте членъ на управителнитѣ сѣвѣти на нѣколко банки.

К. Панайодовъ: Да, на всички учрѣждения, които сѣ съ народополезно значение, които сѣ въ полза на народното развитие, на народния напредѣкъ, на народното стопанство.

И. Кирковъ: Единъ човѣкъ, който скандали Народното събрание, трѣбва да слѣзе отъ тази трибуна — тя е за умни хора.

Х. Кабакчиевъ: Вие окрадохте единъ милиардъ лева, които сѣ въ софийскитѣ банки — да, вие всички тукъ!

Прѣдседателствующъ д-ръ И. Момчиловъ: (Продължително звъни) Г. Кабакчиевъ! Минавате вече всѣкаква граница. Права Ви бѣлѣжка!

К. Панайодовъ: Г. г. народни прѣдставители! Ние не сме противъ една амнистия, . . .

Х. Кабакчиевъ: А-а-а, не сме?

Отъ земеделската група: А-а-а!

К. Панайодовъ: . . . но амнистия разумна, амнистия, която може да донесе полза на народа.

И. Кирковъ: И дѣдо Радославовъ, и Панайодовъ да влизатъ вътрѣ.

Прѣдседателствующъ д-ръ И. Момчиловъ: Вие бързате да свърши г. Панайодовъ, а не го оставяте да свърши.

К. Панайодовъ: Ние тукъ чухме, какво говорѣ г. Такевъ. Г. Такевъ е отъ тукъ, ние сме отъ тамъ. Г. Такевъ не е участвувалъ въ нашето партийно събрание, когато ние изработихме точкитѣ, за които можемъ да се съгласимъ да се даде една амнистия, обаче трѣбва да се заявя, че безъ да сме размѣнили нито дума съ г. Такева, . . .

Х. Кабакчиевъ: Вие управлявате вашитѣ банки — това вършите вие.

М. Зелковъ: Г. прѣдседателю! Тѣснитѣ социалисти тероризиратъ цѣлата Камара. Това не е прилично!

К. Панайодовъ: . . . ние дойдохме, дошли сме до идентични заключения по амнистията, по въпроса, каква амнистия може да бѣде дадена, на какви категории хора, а това показва, че когато се обсъжда въпросътъ обективно, незаинтересовано, едни юристи, едни хора на здравия разумъ могатъ да дойдатъ само до едни и сѣщи заключения.

А. Гайдаджиевъ: Благодаримъ на вашия разумъ.

К. Панайодовъ: Становището, г. г. народни прѣдставители, на нашата партия по отношение на една амнистия, за която ние бихме се съгласили, ако тя бѣде прѣдложена отъ когото и да е, е слѣдующето. Ние считаме, че наистина амнистията трѣбва да се даде за едни прѣстѣпления, които сега вече сѣ си изгубили значението, или пъкъ прѣстѣпления, които сѣ извършени отъ една голѣма маса хора, но които вече сѣ почувствували ефекта на тия прѣстѣпления, на наказанието, и вината на които можемъ да оставимъ на забвение. Ние считаме, че всички прѣстѣпления противъ особата на държавния глава, понеже не е вече такъва, понеже той самъ абдикира отъ прѣстола и си замина, трѣбва да бѣдатъ амнистирани. И заради това първата точка отъ нашето становище за амнистията е: да се амнистиратъ всички прѣстѣпни дѣяния противъ особата на бившия държавенъ глава. Това е и разумно.

И. Кирковъ: А-а-а! Когато си замина отъ България, тогава говорите това.

Х. Кабакчиевъ: Въ продължение на 30 години му бѣхте сервилни.

К. Панайодовъ: Втората точка отъ нашето становище е: тѣзи хора, които не сѣ могли да се явятъ въ редовѣтъ на войската, когато се обяви мобилизацията, защото сѣ имъ побъркали физическитѣ прѣчки, напр., всички онѣзи, които сѣ били въ прѣдѣлитѣ на държави, откъдѣто не сѣ могли да си дойдатъ въ България, ние намираме, че справедливостта изисква да бѣдатъ амнистирани. Обаче хора, които сѣ прѣкарвали врѣмето прѣзъ войната въ нѣкои курорти въ Швейцария, Холандия или Швеция, тамъ сѣ се разхождали, а може би сѣ печелили и пари, такива хора ние по никой начинъ не сме съгласни да бѣдатъ амнистирани.

Третата точка на нашето становище е слѣдующата. Ние сме съгласни да се даде амнистия (Чете) „на всички военнослужащи, които въ течение на войната сѣ били сѣдени и осѣдени за разни прѣстѣпления и, като е било отложено изпълнението на присѣдитѣ за слѣдъ демобилизацията, сѣ прѣкарвали непорочно службата въ частитѣ си до обявяването на послѣдната или до уволнението имъ по законни причини“. Г. г. народни прѣдставители! Най-голѣмото количество отъ присѣдитѣ на военнитѣ сѣдилища бѣше противъ тѣзи лица, които или не сѣ изпълнили извѣстна маловажна заповѣдъ, или пъкъ сѣ закъсѣли нѣколко дена отъ отпускъ, или пъкъ сѣ откраднали отъ другаря си единъ хлѣбъ, единъ кашѣ или единъ килограмъ захаръ и пр. и пр. Сѣдилищата, като сѣдѣха и осѣждаха тѣзи хора, прѣдседателитѣ имъ казваха: „Сега, момчета, сѣдѣтъ ви осѣди на толкова и толкова; нѣма да ви гудимъ въ затвора, вие ще отидете пакъ въ частитѣ си; гледайте да бѣдете честни и почтени войници, изпълнявайте си дълга докрай — вамъ наказанието ще бѣде простено следъ войната“. Ние считаме, въ съгласие съ г. Такева, че за всички такива хора отъ тази категория амнистия трѣбва да бѣде дадена.

Четвърто. Ние сме на мнѣние да се даде амнистия (Чете) „на всички онѣзи военнослужащи, противъ които, като е имало заведени дѣла за разни прѣстѣпления въ течението на войната, сѣ били оставени да служатъ въ частитѣ си и сѣ прѣкарвали непорочно служба въ послѣднитѣ до обявяването на демобилизацията или до уволнението имъ по законни причини“. При всички маловажни прѣстѣпления подсѣдитѣ не бѣха турени подъ прѣдварителенъ арестъ; тѣхъ ги оставяха да служатъ въ частта си. Ако такива хора сѣ служили въ частта непорочно, честно, почтено, тѣ сѣ изкупили своитѣ грѣхове, грѣшки и прѣстѣпления. Ние сме на мнѣние, че на такива хора амнистия може да бѣде дадена. Азъ говоря както за тѣзи, които сѣ служили до деня на демобилизацията, така и за онѣзи, които сѣ уволнени по законни причини, защото нѣкои сѣ били уволнени по причина на болестъ, други по достигане на прѣдѣлна възраст и т. н. Въ всѣки случай дотогава, докогато е трѣбвало да бѣдатъ задържани на служба, тѣ сѣ били държани, и ако сѣ били държани, значи, не сѣ били опасни нито за войската, нито за об-

ществото, и заслужаватъ всичкото снизхождение на Народното събрание.

Пета категория. Ние сме съгласни да се даде амнистия и на тѣзи хора, които участваха въ метежа, за който говорихъ по-напрѣдъ. И тамъ има хора, които заслужаватъ всичкото снизхождение, всичкото забвение на тѣхната вина, обаче не всички, а само хората, за които дѣйствително съ чиста съвѣстъ ние можемъ да кажемъ, че тѣ заслужаватъ амнистия отъ Народното събрание. Тѣ сж (Чете) „онѣзи редници, които, като не сж съзнавали значението на дѣянието, сж били увлѣчени отъ другари, отъ началствующи лица, било отъ разни подбудители и прѣдводители, да взематъ участие въ радомирския метежъ и нападението срѣщу столицата прѣзъ м. септемврий т. г. Отъ тази категория, обаче, се изключватъ всички онѣзи, които сж взели участие въ нападение и насилие противъ частни лица, въ разграбване или поврѣждане на частни, обществени или държавни движими или недвижими имоти и съоръжения, извършили сж палежи или обезчестявания“. Могатъ да бждатъ оправдани и амнистирани всички онѣзи необразовани граждани, всички онѣзи, които сж заемали най-низко стѣпало на умствено развитие и които сж били било насила, било съ увѣщание или убѣждаване, увлѣчени. Но нито, и най-простиятъ гражданинъ, не може да не разбере какво значи ограбване на единъ складъ, какво значи нападение на едно частно лице, ограбване имущество на частни лица или обезчестяване на жени и дѣвци. Такива хора, каквото и да бжде тѣхното неразвитие, не могатъ да влѣзатъ въ амнистията. Но главната маса, тѣзи, които несъзнателно сж били увлѣчени отъ недобростъвѣстни хора за цѣли, които тѣ не сж разбирали, не сж могли да знаятъ какво значение иматъ, тѣ могатъ да бждатъ амнистирани, и ние сме съгласни да бждатъ амнистирани.

Шестата категория сж лицата, които, безъ да се нуждаятъ отъ амнистия, нуждаятъ се отъ възстановяване на гражданскитѣ и политическитѣ си права. Ние приемаме да се допусне възстановяване (Чете) „гражданскитѣ и политическитѣ права на всички лишени отъ такива съ присѣда, които, слѣдъ като сж прѣтърпѣли наказанието си въ затворъ или поправителна дружина, сж продължили отново военната си служба до деня на демобилизацията или до уволнението имъ по законни причини“. А има много хора отъ тази категория, било войници, било офицери, които, слѣдъ като си прѣтърпѣха наказанието, пратиха ги пакъ на фронта и тѣ служиха наравно съ всички свои другари. Съ самия този фактъ тѣхнитѣ права се възстановяватъ. Нужна е само една законодателна санкция за възстановяване на тѣхнитѣ граждански и политически права.

И така, г. г. народни прѣдставители, тѣзи сж категориитѣ хора, на които съ готовност ще гласуваме амнистия, ако се внесе прѣдложение въ тази смисълъ. Обаче за прѣдложението, тъй както е внесено, ние не можемъ да гласуваме, защото то съдържа такива прѣстѣпления, за които ние съгласие за амнистия не можемъ да дадемъ.

А. Ботевъ: Кои сж измѣнниците на вашата политика?

К. Панайодовъ: Ако амнистията не се приеме на първо четене, ние сме готови да се съберемъ да се споразумѣемъ и редактираме едно ново прѣдложение за амнистия въ духа на това наше становище, за което азъ ви казвамъ.

Г. г. народни прѣдставители! Азъ ще свърша съ слѣдующото. Въ мотивировката на прѣдложението за амнистия се казва, че амнистията се иска за успокояване на обществото, амнистията се иска, за да бждатъ привлѣчени къмъ сътрудничество въ полза на държавата и на народа всички голѣми и малки синове на това отечество. Ако ние бихме били искрено увѣрени, че дѣйствително сж амнистията, която се иска, може да бжде постигната тази цѣль, за която се говори, ние бихме гласували за амнистията. Но нашето дълбоко убѣждение е, че амнистията не само нѣма да постигне тази цѣль, за която тя се прѣдлага, но ще постигне тъкмо обратната цѣль, защото, ако се постигне съ нея успокояване и удовлетворение интереситѣ на една група граждани — 30 ли сж тѣ, 40 ли, 50 ли, хиляда ли, петъ хиляди ли — ще имаме стотици хиляди граждани, които ще бждатъ огорчени, оскърбени отъ тази амнистия, ...

А. Ботевъ: Това е Ваше мнѣние.

К. Панайодовъ: ... защото тѣ страдаха, теглиха, даваха мило и драго, всичко, за да устоятъ докрай, бориха се за интереситѣ на отечеството до послѣдна капка кръвъ, а сега тѣ ще видятъ, че тѣзи, които сж докарали тѣхното

нещастие, тѣзи, които измѣниха на клетвата си, на войничкия си дългъ, се амнистиратъ. Мислите ли вие, че ще внесете общо спокойствие у народа или не? Азъ мисля, че не. И заради това азъ не мога да се съглася съ мотивировката на тѣзи прѣдложения. Вие имавте вече случай да се позовете на съдѣйствието на лицата, за които смѣтахте, че можеха да ви помогнатъ въ уталожаването на метежа, който стана при София, но вие си спомняте, че тамъ се излѣгахте и това, което очаквахте, не стана. И азъ се много опасявамъ да не би съ тази амнистия да се постигне сжщото положение. Трѣбва да ви кажа, че за насъ е съвършено безразлично кой ще дойде тукъ да сътрудничи на правителството и на блока, който го поддържа, защото, ако влѣзе единъ, ще излѣзе другъ отъ тѣхната срѣда въ Народното събрание. Нашето мѣсто нѣма да заеме. Ние не се безпокоимъ отъ това, ще дойде ли тукъ, въ Камарата, Стамболийски, ще дойде ли тукъ Механджийски; тѣ нѣма никакъ да ни прѣчатъ. Ние нѣма да държимъ никаква смѣтка, ще участва ли Стамболийски въ кабинета или не. Нашата опозиционна дѣятелностъ ще си бжде сжщата, каквато е и сега: тамъ, дѣто смѣтаме, че едно мѣроприятие на правителството клони за общо благо на народа, ще го поддържаме; тамъ, дѣто видимъ, че едно мѣроприятие, изходящо било отъ него или отъ блока, е врѣдно за общия интересъ, ние ще бждемъ противъ него, безъ да гледаме кой ще засѣдава тукъ. Ние, обаче, мислимъ, че отъ това може да пострада, може би, солидарността и солидността на тѣзи, които сж се нагърбили да ликвидиратъ добре положението на България слѣдъ примирието. Не върху нашитѣ глави могатъ да се качатъ тѣзи, които искате да амнистирате, а могатъ да се качатъ на вашитѣ глави. Та, искамъ да кажа, когато азъ се произнасямъ противъ това нѣщо, ние не се ржководимъ отъ съображението, че може да се попрѣчи намъ, ако се явятъ тукъ, въ Камарата, или ако въ кабинета влѣзатъ лица, за които се гласува амнистия, но ние считаме, че тѣ могатъ да дезорганизируютъ дѣлото, съ което се е сега наело правителството при поддръжката на блока, могатъ да се внесатъ раздори не между насъ тукъ, а между цѣлия народъ.

Нѣкой отъ либералната група: Вѣрно!

Прѣдседателствующъ д-ръ И. Момчиловъ: Г. Панайодовъ! Свърши Ви се врѣмето.

К. Панайодовъ: Моля, още нѣколко думи имамъ да кажа.

Прѣдседателствующъ д-ръ И. Момчиловъ: Не може.

К. Панайодовъ: Още 10 минути имамъ.

Нѣкой отъ земледѣлската група: Нѣма кой да те слуша.

Прѣдседателствующъ д-ръ И. Момчиловъ: (Звъни)

К. Панайодовъ: Още петъ минути. — Г. г. народни прѣдставители! ... (Тропане въ земледѣлската група)

Т. Вълчевъ: Трѣбва да се подчините на прѣдседателя. Той Ви направи бѣлѣжка.

К. Панайодовъ: Една дума само да кажа.

Азъ слизамъ, г. г. народни прѣдставители, отъ трибуната, защото менѣ ми се отнема думата. Азъ, обаче, заявявамъ, че нашата група не може по никой начинъ да вдигне ржка за амнистия, каквато се иска, а сме готови да се споразумѣемъ съ васъ за една амнистия, която ние бихме прѣдложили. (Ржкоплѣскане отъ либералнитѣ групи. Тропане въ земледѣлската група)

Прѣдседателствующъ д-ръ И. Момчиловъ: Моля, г-да, това не е яхъръ!

Има думата г. Христо Поповъ.

Х. И. Поповъ: (Отъ трибуната) Г. г. народни прѣдставители! Азъ не съмъ отъ онѣзи, които а outrance сж противъ амнистиятъ или пъкъ сж непрѣмѣнно за амнистиятъ. Азъ не мога да се съглася съ онѣзи оратори, които излизатъ на сцената постоянно, при всѣка амнистия, и безогледно се явяватъ противници, нито съмъ пъкъ съ тѣзи, които всѣка амнистия одобряватъ. Азъ и въ пресата забѣлзвамъ — и вие много добръ знаете — и въ обществото ни, и въ Народното събрание, че всѣка наша обществена

група по този въпрос е раздѣлена на двѣ. Не можете да чуete нито въ единъ вѣстникъ, нито отъ единъ ораторъ да каже „за“ и „противъ“ — кое говори за и кое говори противъ амнистията. Дирихъ въ всички вѣстници — тѣ се раздѣлили на двѣ — и искахъ да видя у единъ вѣстникъ да каже, кои сѫ мотивитѣ, които могатъ да заставятъ единъ общественъ дѣецъ да даде амнистия, и кои сѫ пакъ тѣзи, които могатъ да го накаратъ да се поколебае.

А. Ботевъ: Не четохте ли „Камбана“?

Х. И. Поповъ: Въ „Камбана“ имаше малко, но въ нея се яви това послѣ. Има, правятъ нѣкои изключение. Азъ съ това не искамъ да укорявамъ вѣстниците. Прѣди всичко, мога да укажа на „Народни права“, нашиятъ органъ. Той е сѣщо à l'outrance противъ и не казва нито единъ мотивъ „за“. Съ това не искамъ да укоря пресата, а искамъ да изтъкна единъ фактъ, че ние живѣемъ въ едно врѣме, което е много нервно и не позволява даже отъ сериозни хора, отъ тѣзи, които водятъ общественото мнѣние, които иматъ претенцията на образовани хора, даже отъ професори да чуемъ нѣкое мнѣние спокойно отъ професорската катедра, има ли нѣщо „за“ и кое е „противъ“ и кои сѫ мотивитѣ, та тогава човѣкъ да може да каже, че нашето общество, въ лицето на тѣзи и други хора, безпристрастно се е произнесло. Ние ще трѣбва да мислимъ, когато ще изпълняваме своя дългъ, като депутати. За съжаление, казвамъ, много малко гласове се чуватъ съ изключение на „Камбана“, въ която вѣрно е, че веднѣжъ четохъ едно малко антрефиле, „за“, послѣ четохъ друго „противъ“ и т. н., но и тамъ нѣмаше нѣкои мотиви такива, които да ни убѣждаватъ. Въобще се взема едната страна, а другата не се изслушва. Азъ мисля, че ние сме длъжни да пазимъ римското начало: *Audiatur et altera pars* — да изслушаме и дветѣ страни на въпроса и подиръ това ще видимъ какво ще рѣши болшинството. То носи суверенитета — то като рѣши, всичко е свършено. Защо ще се ядосваме, защо тукъ ще се оскърбяваме? Най-напрѣдъ, обаче, ще ми позволите да се впусна малко въ юридическата страна на въпроса, защото азъ, като бившъ министъръ на правосѣдието, имахъ случай да видя, че нашитѣ сѣдии тѣй сѣщо понѣкогажъ законодателствуватъ и не уважаватъ добрата воля на законодателя, излагатъ прѣстижа на тѣзи, които издаватъ амнистията. Азъ четохъ присѣди по миналата амнистия, въ които се казва: „Единъ-си военнополови сѣдъ Ви признава за виновенъ и Ви осѣжда на смъртъ, но понеже правителството приело амнистията, освобождава ви“. Това става прѣдъ публиката, да го чуятъ всички, за да видятъ, какво правителство и какви депутати имаме. Това азъ бихъ желалъ въ бъдеще да не става. Амнистията отъ юридическо гледище има, прѣди всичко, това значение, че трѣбва да се успокои единъ народъ, и ако носителтъ на суверенитета е рѣшилъ да успокоява, не е сѣдния, който ще го дразни по-нататѣкъ, и той, докато е сѣдия, трѣбва да се подчинява безусловно на тази воля. И ако такива сѣдии се държатъ, то е грѣшка пакъ на правителството. Искамъ да изтъкна този фактъ, че ние, когато говоримъ за амнистията и когато ще я дадемъ, трѣбва сѣднитѣ вече да знаятъ, че щомъ стане амнистията, въ който моментъ свари тя дѣлото, тамъ да замръзне то и да не се движи по-нататѣкъ. Какъ? Ако е подадено само заявление до слѣдователя, веднага при заявлението още се прѣкрятъ: щомъ попада дѣлото подъ амнистия, изпраща се на прокурора и по-нататѣкъ не се говори; ако дѣлото е у прокурора, тамъ, дѣто е обвинителниятъ актъ, трѣбва той да го спре и веднага да внесе дѣлото въ сѣда за прѣкрятъване, безъ да разпространява той своето въззрѣние, каква политика ималъ, билъ той за амнистията или противъ нея; ако амнистията завари дѣлото въ врѣме на сѣдебното дирене, щомъ се получи „Държавенъ вѣстникъ“, въ който е обнародвана амнистията, тамъ въ тоя моментъ трѣбва да се спре, сѣднитѣ да се оттеглятъ и да кажатъ: „Г-да! Туй дѣло влиза въ амнистията, по-нататѣкъ не може да се движи“. Въобще, казвамъ, амнистията има тази цѣль, а тя не е усвоена, моля ви се, даже отъ нашитѣ сѣдии, интеллигентни хора, даже и които сѫ върховни сѣдии.

А. Ботевъ: Не позорете юриститѣ!

Х. И. Поповъ: Не ги позоря. — Има хора, казвамъ, които не сѫ усвоили това, а трѣбва да го усвоятъ, и затова говоря тѣй. Трѣбва ние всички да слѣдимъ такива сѣдии, да се възмущаваме отъ тѣхъ и да ги излагаме. Вѣрно е, че нѣкои сѣдии не го правятъ, за да правятъ политика; туй е тѣй сѣщо вѣрно. Мислятъ, че тѣ сѫ

длъжни да изслѣдватъ дѣлото така по сѣщество и да се произнесатъ, а иначе не било възможно. Туй не е вѣрно. Азъ, доколкото прослѣдихъ авторитети по углавното право, всички сѫ на това мнѣние, което азъ ви казахъ, защото амнистията има за цѣль не да тормози гражданина, а, както показва самото ѳ име, ти е забравяне; забравете това, което хубаво помните, за да се успокои обществото. Това значи амнистия. Не е вѣрно, че амнистията зачело отъ паметта ни да изчезне впечатлението. Не. Има впечатления, които ще останатъ до гробъ у насъ. Нима ще забравимъ септемврийскитѣ впечатления и много други? Кой ще забрави революциитѣ въ историята? Никой. Но законодательтъ казва: „Считайте за забравено това, което е станало“. Това опрѣдѣление на амнистията не е, разбира се, юридическо понятие. Амнистията се опрѣдѣля най-добрѣ, по моему, отъ нѣмскитѣ автори, както е Хаймбергъ въ *Das abolitionsrecht*, както е Людеръ: *das Souveränitätsrecht der Pegnadigung*, както е Хетлеръ и др. Тѣ най-добрѣ опрѣдѣлятъ що е амнистия. Напр., *Pitter* въ *Konversationswörterbuch des preussischer Verwaltungsrechts* казва, че амнистията не е нищо друго, освѣнъ заличаване на правнитѣ послѣдствия отъ едно извършено прѣстѣпно дѣяние чрѣзъ единъ извънреденъ актъ на носителя на държавната властъ: *Pegnadigung ist Aufhebung der Rechtsfolgen einer Strafbaren Handlung durch einer ausserordentlichen Willens auf des Trägers des Staatsgewalt*. По-хубаво опрѣдѣление отъ това не намѣрихъ никѣдѣ. Гаро и други френски автори даватъ друго опрѣдѣление, но тѣ не сѫ точни. Напр., споредъ Гаро, амнистията е *acte de la puissance publique dont l'effet est d'effacer ou de faire oublier un crime, un délit ou une contrevention* — то значи, че амнистията е единъ актъ на публичната властъ, чрѣзъ който актъ се заличава или прави да се забрави едно злодѣяние, едно прѣстѣпление, или едно нарушение. Обаче като сравните тѣзи двѣ опрѣдѣления, вие ще видите разлика между единия и другия авторъ. У единия — французина — прѣстѣплението се заличава. Французитѣ дѣлятъ прѣстѣпленията на три вида: *crime, délit et contrevention*; у тѣхъ амнистията е единъ актъ на публичната властъ, който заличава прѣстѣплението; у другия — нѣмския авторъ — не прѣстѣплението се заличава — то си остава, като обективно право, като норма — но заличава се правното послѣдствие, което се ражда отъ едно извършено вече прѣстѣпно дѣяние. Правното послѣдствие, цѣло или отчасти, трѣбва да се заличи. Какъ? Чрѣзъ единъ актъ на този, който носи суверенитета, т. е. държавната властъ. Кой ще носи суверенитета, то зависи отъ конституцията. По нашата конституция, то е законодателенъ актъ, а има конституция, по които то е изпълнителенъ актъ. У французитѣ до революцията е било *par excellence* и помилване, и амнистия — то е сѣ изпълнителенъ актъ: сѣ царьтъ дава *lettres d'abolition, lettres de grâce, lettres de pardon, lettres de commutation* и много други и ги дава комуто иска и никой не може да каже нищо. Тамъ не е имало такива разпри, каквито има у насъ. Въ врѣме на революцията на царя казватъ: „Стига, нѣма да давашъ вече амнистия, ще я дава Народното събрание“. Но Наполеонъ пакъ промѣни реда, защото животѣтъ иска. Тѣзи амнистии иматъ този недостатѣкъ у насъ, че додѣто се разберемъ, могатъ хората да ги избѣсатъ. Затуй, казвамъ, Наполеонъ пакъ си взема подирѣ тази привилегия. Подирѣ това станаха нови пертурбации и най-послѣ въ конституцията отъ 1848 г. въ Франция се възприе едно начало, което е дошло и у насъ, че амнистия ще се дава отъ Народното събрание, въ съгласие съ държавния глава, който и да билъ той: царь, прѣдседатѣль на република — то е безразлично. Значи, тукъ ние сме добрѣ юридически. Ние ще издадемъ законъ. Този законъ, питамъ, какви послѣдствия ще има при таа редакция, която ние имаме отъ страна, да кажа, на правителството, при все че не е отъ страна на правителството, но отъ групировкитѣ, отъ които излиза то, и какви послѣдствия може да има законопроектѣтъ отъ крайнитѣ лѣвчари? Г. г. народни прѣдставители! Въ нашето законодателство порано се говорѣше за постановления, за рѣшения; по-послѣ, отъ 1894 г., взе да се говори за амнистия пълна, свършена и просто амнистия. Когато говоримъ само за амнистия, какво ще разбираме? Както е въ проекта, амнистиратъ се тѣзи и тѣзи прѣстѣпления. Общото правило въ теорията е това: когато не е казано нищо друго, а е казано само „амнистиратъ се“, значи, общи правни положения ще настѣпятъ. Какви? Това значи: който е извършилъ такова прѣстѣпление, което попада подъ тая норма, той нѣма да бѣде наказанъ, наказание нѣма да му се наложи. Второ — ако нѣкой заради прѣстѣпление, което е извършилъ, е лишень отъ политически права, съ амнистията тѣзи политически права веднага му се възстановяватъ. По-нататѣкъ, ако той е осѣденъ и разносикѣтъ му сѫ събрани или не сѫ

събрани, какво ще стане? То е било единъ много сложенъ въпросъ, по него много сж спорили въ Франция. Най-послѣ въ 1880 г. се издаде амнистия, която прѣдвиди изрично: събранитѣ разноски не се връщатъ, несъбранитѣ не се искатъ. Тукъ въ законопроекта се прѣдвижда, че събранитѣ разноски не се връщатъ, но за несъбранитѣ не се говори нищо. Ще турите сѣдмийтъ пакъ въ малко неловко положение. Трѣбва да се каже: „Несъбранитѣ разноски не се искатъ“, както е казано въ френския законъ за амнистията отъ 1880 г. и тогава, значи, ще бждемъ начисто. Какво ще стане съ ардитѣ и загубитѣ, които сж причинени отъ тия прѣстѣпления? Общото начало е това, че тѣ ще се искатъ. Ако вие искате да не се искатъ, вие трѣбва да го кажете и тогава държавата ще ги плаща. Прѣдставете си нѣкой, който е извършилъ прѣстѣпление, е нанесълъ маса врѣди на нѣкого. При амнистията тѣзи врѣди си стоятъ. Този, който е прѣтърпѣлъ нѣщо отъ онѣзи, които вие искате да амнистирате, ще се обърне къмъ сѣда и ще иска да му се заплатятъ загубитѣ. Вие, които внасяте законопроекта, какъ мислите — тѣй ли или иначе? Мислите ли да ги освободите отъ това? Защото тукъ се говори, че метежницитѣ, като се явили въ Радомиръ, Кюстендилъ и другадѣ, обирали, правили и други работи. Значи, отъ тѣхъ ще има врѣди и загуби. Отъ плащането на тия врѣди и загуби вие искате ли да освободите хората, къмъ които имате благоволение? То е въпросъ, който трѣбва да се обясни. Ако пишете така: „амнистиратъ се причинителитѣ на тѣзи врѣди и загуби“, пострадалиятъ ще си ги искатъ отъ сѣда и той ще имъ ги даде.

Недѣлко Атанасовъ: Ще ги намѣрите ли?

Х. И. Поповъ: То е другъ въпросъ Има нѣкои, които ще бждатъ намѣрени. Единъ генералъ ми разправяше, че при него седналъ единъ болшевикъ и му казалъ, че има 1.500 уврата земя. Отъ такъвъ човѣкъ ще взематъ, ще намѣрятъ. Ние, адвокатитѣ, ги намираме. Вие само дайте, а ние ще ги намѣримъ. (Смѣхъ)

По отношение на трети лица амнистията нѣма значение по общо правило. Напр., по нашитѣ закони, па и по много други, онзи, който е извършилъ прѣстѣпление, което се наказва съ повече отъ 5 години строгъ тъмниченъ затворъ, той нѣма вече нито родителско, нито съпружеско право. Неговата съпруга има право да иска разводъ. Вие какъ мислите? По тая въпросъ тукъ нѣма нищо казано, нито въ мотивитѣ. Добрѣ е да се обясни и този въпросъ, защото по-добрѣ е, когато единъ законъ е ясенъ, откожко така. Азъ зная, че въ френската литература се е повдигалъ този въпросъ, защото и тамъ така сж бързали, когато сж издавали амнистии. Защото не е вѣрно това, което каза г. Такевъ, че ние сме давали много амнистии, а другитѣ народи не давали. Азъ мога да кажа на г. Такевъ, че французитѣ сж давали най-много амнистии. Въ Франция въ 1802 г. има една амнистия; въ 1814 г. има друга; въ 1815 г. има двѣ амнистии; въ 1816 — друга; въ 1817 г. има още двѣ; въ 1825 г. има друга; въ 1835 г. има друга — и забѣлжете, последнитѣ двѣ се даватъ тѣй, че тѣзи, които се амнистиратъ, се турятъ подъ полицейски надзоръ — има амнистия въ 1830 г., въ 1848 г. има петъ амнистии въ Франция; послѣ въ 1859 г., въ 1880 г. Виджте, колко станаха — азъ не мога да ги изброя. Тѣй щото не може да се говори, че въ другитѣ народи не се давали амнистии. Това не е вѣрно. Даватъ се амнистии всѣкога, когато настѣпятъ извънредни събития, които причиняватъ сътрѣсение въ обществото, било то революция, било война външна или вътрѣшна и други такива бунтове. Амнистия се дава. Не трѣбва да се отказва фактътъ, че именно при такива събития се дава амнистия, съ изключение понѣкога и при тържествени случаи, когато се възкачи на прѣстола единъ монархъ, когато се ожени — въ руската история има такива случаи — когато се коронясва. Тѣзи случаи, обаче, сж по-рѣдки. Тѣй щото това, което казва г. Такевъ, не е вѣрно.

Отъ френската литература виждаме, че е имало споръ въ касационния сѣдъ: откога жената има право да иска разводъ, когато има амнистия, откога може тя да иска разводъ. Казва се най-послѣ, добрѣ е този въпросъ законодателятъ да го рѣшава, защото то се счита придобито право, *jura quaesita*. Но отъ кога е придобито това право? Откогато влиза въ сила амнистията или откогато жената е дала заявление за разводъ, или когато е свършенъ този процесъ, и маса други въпроси. Азъ мисля, при тая у насъ атмосфера, дѣто хиляди ще се прощаватъ, ще има нѣкои такива процеси и тогава не е злѣ комисията да опрѣдѣли този пунктъ за трети лица и за това. Тѣ сж общи начала, върху които искахъ да обърна внимание. Подиръ това трѣбва да се обърне внимание върху бѣлѣжкитѣ, които

намираме въ други законопроекта, не въ крайно лѣвитѣ. Менѣ тѣ ми правятъ силно впечатление, защото това, което вие давате съ едната рѣка, струва ми се, че половината отъ него вземате съ другата. Дали има тукъ нѣкоя хитростъ — извинете за изражението — или е по погрѣшка, въ всѣки случай вие ще се намѣрите въ едно такова неловко положение въ практическия животъ, щото ще се чудите какъ не сте достигнали тая цѣль, която вие сте гонили. Така, напр., тукъ се казва: (Чете) „Отъ настоящата амнистия не се ползватъ въ никакъвъ случай министритѣ“. Да не мислите, че и азъ искамъ тукъ да ме турите? Не се ползватъ сжщо и лицата, които сж дѣйствували съ користолюбие. Забѣлжете това какво е. Лицата, които сж министри, нѣма да се ползватъ отъ тая амнистия. Лицата, които съ користолюбива цѣль сж извършили извѣстно прѣстѣпление, и тѣ нѣма да се ползватъ отъ тая амнистия. Сжщо и лицата, които сж министри. Кои лица сж министри, когато се издава амнистията? Тѣзи господа. (Сочи министерската маса. Смѣхъ)

А. Цанковъ: Добрѣ, ще го направимъ по-ясно. Вземаме актъ отъ думитѣ Ви.

Х. И. Поповъ: Защото това значи насъ да ни освободите.

Д-ръ Й. Фаденхехтъ: И за васъ се касае.

Х. И. Поповъ: Добрѣ, то ще бжде едното тълкувание. Второто ще бжде: всичкитѣ министри, министритѣ, които сж извършили дѣянието, когато сж били министри.

Д-ръ Й. Фаденхехтъ и А. Цанковъ: Това е смисълътъ.

А. Христовъ: Министри, откогато почва и докогато свършва срокътъ — прѣзъ третѣ години.

Х. И. Поповъ: А, вижъ ли, и това ще стане въпросъ въ сѣда! Много вѣрно казва г. Александъръ Христовъ, че откогато почва срокътъ за амнистия, до 1 декемврий н. г., тѣзи, които сж станали министри, и тѣ ще бждатъ вътрѣ. И азъ съмъ напълно съгласенъ съ това тълкувание. Всичкитѣ министри отъ 1 августъ 1914 г. до 1 декемврий 1918 г. не трѣбва да се освобождаватъ.

Д-ръ Й. Фаденхехтъ: Тѣй е, този е смисълътъ.

Х. И. Поповъ: Защо? Защото сж министри, защото стоятъ на най-високото мѣсто. И станалъ еднѣжъ министъръ, той е длъженъ да отговаря прѣдъ закона, какъвто и да е той. Нали тази е вашата цѣль?

А. Цанковъ: Тази, само тази.

Х. И. Поповъ: И азъ затуй казвамъ, че непрѣмѣнно трѣбва да се схване това, и ако има противорѣчие или нѣкой не е съгласенъ — а то ще е първо този, който е внесълъ този законопроектъ — или ако г. г. министритѣ тукъ не сж съгласни, ще трѣбва да ни заявятъ кои министри ще бждатъ отговорни. Азъ мисля, че най-хубавото е това.

Д-ръ Й. Фаденхехтъ: Всички, всички!

Х. И. Поповъ: Всички министри отъ 1 августъ 1914 г. до 1 декемврий 1918 г. да бждатъ отговорни, да нѣматъ право да се ползватъ отъ тая амнистия. Това е смисълътъ. Защото, казвамъ, ако не го обясните хубаво, ще се намѣрятъ сѣдии, които да го прѣтълкуватъ, . . .

Н. Атанасовъ: И адвокати, главно.

Х. И. Поповъ: . . . и адвокати, като насъ, защото ние сме длъжни да пазимъ само интереситѣ на клиентитѣ си прѣдъ сѣда; и това не е укоръ, затова даваме клетва, това е нашиятъ дългъ. И тогава азъ ви питамъ васъ, които сте внесли това прѣдложение: вие искате да освобождавате сигурно и нѣкои, които отъ 1 августъ 1914 г. досега сж ставали министри, и не сж радослависти, тончевисти или стамболовисти. Не искате ли това?

Д-ръ Й. Фаденхехтъ: Не, не!

Х. И. Поповъ: Ако не искате, добрѣ, но ако искате, тогава вие не достигате цѣльта си; трѣбва да редактирате по-добрѣ законопроекта. Прѣдставете си, напр., г. Генадиева; той е бившъ министъръ, той се обвинява. Азъ зная, че вашето желание, тѣй или иначе, е да го простите, а

вие тукъ говорите, че такъвъ министъръ не може да се прости. Тогава каква цѣль ще постигнете съ тая амнистія? (Смѣхъ)

Г. Серафимовъ: За него може да стане изключение.

Х. И. Поповъ: Ако пъкъ искате да освободите него или другъ нѣкой, който и да е, . . .

А. Радоловъ: Ние смѣтаме, че и той не може да бѣде освободенъ.

Х. И. Поповъ: А, тъй искамъ да го разбирате и вие. Та затуй казвамъ, че трѣбва юридически да се обяснимъ.

А. Цанковъ: Четете по-нататъкъ, ще намѣрите и Генадиева.

Х. И. Поповъ: Ако азъ говоря за Генадиева, ако го споменавамъ, то е защото той е даденъ подъ сѣдъ, и той е бившъ министъръ, и може да бѣде освободенъ, ако влиза въ тоя срокъ. Тукъ може да има хора да искатъ това, и азъ съмъ увѣренъ, че партията на Генадиева тукъ иска това нѣщо, и затова ще гласува за тая амнистія. Ако не влиза той подъ тая редакция, тогава, казвамъ ви, че вие давате едно, а пъкъ, безъ да знаете — или нѣкой отъ васъ го знаятъ, а се приструватъ, или случайно е така — съ другата рѣка отнемате извѣстно нѣщо. То е ваша работа, вие носите суверенитета, но трѣбва да се обясните. А мислите ли, че само Генадиевъ ще попадне тукъ, и само ние, радославиститѣ? И други министри ще попаднатъ, защото, щомъ е тъй — отъ врѣмето 1 августъ 1914 г. до 1 декемврий 1918 г. — нѣкой, който е билъ депутатъ, па послѣ станалъ министъръ, ако се олучи въ това врѣме и, не дай, Боже — понеже има не едно, а 130 прѣстѣпления — да е извършилъ нѣщо, той нѣма да се ползува. Та, казвамъ, това тълкувание е най-справедливото, то трѣбва да се приеме. Но ако желаете друго нѣщо, вие трѣбва вече да измѣните тая редакция.

Министъръ-прѣдседателъ Т. Теодоровъ: Друго не се желае.

Х. И. Поповъ: Друго не се желае — да се разберемъ, въ това сме квитъ; и нека види народътъ, че ние, министритѣ, за всичко, каквото сме извършили, готови сме по законитѣ да отговаряме, да си изплатимъ грѣховетѣ.

Второто нѣщо, което ми прави впечатление, това е тази заблѣжка: (Чете) „Отъ настоящата амнистія не се ползуватъ въ никакъвъ случай министритѣ; не се ползуватъ сѣщо и лицата, които сж дѣйствували съ користололюбива цѣль“. Прѣдставете си сега — къмъ васъ се обръщамъ, г. г. земледѣлци, не искамъ да ви оскърбявамъ нѣщо, не дай, Боже — вие имате приятели, които сж осѣдени. При сѣдата сега не е въ сила, тя е унищожена, но счита се, че пакъ ще ги сѣдятъ, ако не ги амнистирате. Ако ги амнистирате, щомъ излѣзе „Държавенъ вѣстникъ“, тѣ ще турнатъ капакъ на деклозиеровото дѣло и сж длѣжни да турятъ капакъ. Ако ли пъкъ казвате, че осѣденитѣ за прѣстѣпления съ користололюбива цѣль не се амнистиратъ, тогава всичкитѣ деклозиерови дѣла ще се гледатъ, обвиняемитѣ по тѣхъ, значи, ще се сѣдятъ отново, защото користололюбивата цѣль тамъ е изтъкната.

Х. Бояджиевъ: Да, ама споредъ Васъ само, може би.

Х. И. Поповъ: Но тъй тѣ се даватъ подъ сѣдъ не споредъ мене, а споредъ прокурора; тъй е дадено дѣлото отъ прокурора.

Х. Бояджиевъ: Този процесъ бѣше важенъ за миналия режимъ; за този режимъ не е толкова важенъ.

Х. И. Поповъ: Азъ закачки не обичамъ. Азъ казвамъ какъ гледа сѣдѣтъ. А вие какъ искате да постигнете цѣльта?

Х. Бояджиевъ: Отъ името на Генадиева Ви благодаримъ, че се грижите за него.

Д-ръ Н. Георгиевъ: Въ присѣдата нѣма никакво користолобие. Г. Миланъ Марковъ мислѣше, че има користолобие, а присѣдата не констатира користолобие.

Х. И. Поповъ: Дай, Боже! Азъ казвамъ, когато прокурортъ счете, че е користолобие, той ще иде въ сѣда и сѣдѣтъ ще трѣбва по сѣщество да констатира и тогава

да ги пусне. Значи, „користололюбивата цѣль“ нѣма да освободи маса хора отъ тѣзи, които вие искате да амнистирате. Защото, наистина, вие имате тукъ много членове, иззети отъ наказателния законъ, по които давате амнистія, но щомъ има користололюбива цѣль, вие отнемате амнистіята и по тѣхъ. Значи, цѣльта на законодателя е тази, тази е вашата цѣль, но не е тази цѣльта на крайнитѣ — крайнитѣ сж дѣсъ, тѣ принципиално и каратъ.

А. Цанковъ: Тѣ искатъ за всички.

Х. И. Поповъ: Тѣй, право! — А у васъ користололюбивата цѣль е изтъкната, и казвате: „Тамъ, дѣто има користолобие, нѣма амнистія“. Казвамъ ви, че вие съ това давате амнистія, но половината я вземате съ другата рѣка. Защото, прѣдставете си, тѣзи хора сега спорятъ тукъ. Азъ знамъ, че тия спорове, кой е прѣдатель и кой не е прѣдатель, не се рѣшаватъ отъ Народното събрание; тѣ ще се рѣшатъ прѣдъ сѣда, като се изслуша и защитата, и прокурортъ и пакъ могатъ да дойдатъ тукъ да се рѣшатъ.

Х. Бояджиевъ: Особено отъ сѣдѣ, на който се запобѣдва.

Х. И. Поповъ: Тукъ ние трѣбва да погледнемъ отъ друго гледище. Когато каже прокурортъ, че господата отъ Радомиръ съ користололюбива цѣль сж дошли въ София, . . .

Д-ръ В. Черневъ: Тамъ нѣма користолобие, сакънъ!

Х. И. Поповъ: Да, то ще бѣде мнѣние. Ако има користололюбива цѣль, нито единъ по това прѣдложение за амнистія не се освобождава.

И. Кирковъ: Споредъ Васъ, има ли користолобие?

Х. И. Поповъ: Азъ не съмъ изслѣдвалъ дѣлата, никого не съмъ питалъ, нито ми е казалъ нѣкой, че той е взелъ пари да дойде да се бие въ София или Радомиръ. Па и да питамъ, азъ не съмъ слѣдователъ да изслѣдвамъ, не съмъ прокуроръ да заключа — азъ съмъ отъ друга школа — сѣдинитѣ да изслушатъ прокурора, дѣлата да идатъ по всички инстанции и тогава да кажа: Res judicata pro veritate habetur — това се има за вѣрно. Дали е вѣрно, то е другъ въпросъ. Тогава, какъ ще кажа азъ, когато при мене не е дошелъ нито единъ отъ тѣзи господа да се изповѣдва? И да дойде нѣкой, като адвокатъ, сигуренъ съмъ, че нѣма да кажа, защото такъвъ ми е занаятътъ. (Смѣхъ) Така щото, отъ юридическо гледище, намирамъ амнистіята и не съвсѣмъ точна съ тая цѣль, която азъ схващамъ, че вие гоните. Не, друга е амнистіята, която искатъ лѣвнитѣ. Тѣ казватъ: „Користололюбиво, некористололюбиво — всичко“ Точка, атински: слѣдъ изгонването на 30-тъ тирани, всичко минало да се забрави, да нѣма кой кого да безпокои. Това е съвсѣмъ друго начало.

В. Коларовъ: Нашето прѣдложение е само за амнистія на политически прѣстѣпления и на прѣстѣпления противъ властѣта; то не се отнася до общитѣ вулгарни прѣстѣпления.

Х. И. Поповъ: Да, но за тѣзи, за които се отнася, много сте ясни. При вашата амнистія нѣма работа за адвокатитѣ, а тукъ ще има много работа.

Министъръ д-ръ П. Джидровъ: Ама какъ така! Въ тѣхната амнистія влиза всичко, което влиза и въ нашата.

Х. И. Поповъ: Тѣхната амнистія не прави изключение за прѣстѣпления съ користололюбива цѣль. Тѣ казватъ: „Искаме амнистія за тѣзи и тѣзи прѣстѣпления“, ама били тѣ прѣдательство, кражба — за тѣхъ е все едно. Тогава, какво ще правимъ ние, адвокатитѣ? Нѣма да имаме никаква работа прѣдъ сѣдилищата. (Смѣхъ) Тѣй е. Трѣбва да благодаримъ на тѣзи господа. (Сочи земледѣлската група) Тамъ ние ще споримъ. Това ми бѣше цѣльта. И тъй, много ми е приятно, че ние се обяснихме по юридическата страна на въпроса. И тъй ще се тълкува, както каза и г. министъръ Теодоровъ, както казватъ и отъ тукъ (Сочи земледѣлската група) господата отъ центъра. Въ тая амнистія за користолобието нѣма да има мѣсто. Тамъ, дѣто се появи користолобие, тамъ нѣма никаква амнистія, нито въ една отъ тѣзи тукъ цитирани въ прѣдложението норми. Ако се приеме другата, между тия норми, тогава ще видимъ и користолобието.

А. Христовъ: Тя амнистира и вашитъ хора.

Х. И. Поповъ: Насъ — не; министритъ се изключватъ.

А. Христовъ: Вашитъ хора, казвамъ.

Х. И. Поповъ: Нашитъ хора, може.

Министъръ д-ръ П. Джидровъ: Тъснитъ и министритъ амнистиратъ; не ги изключватъ.

Т. Петровъ: Кражби и грабежъ не сж прѣдвидени въ нашето прѣдложение.

Х. И. Поповъ: Сега, да дойдемъ на въпроса: кое прѣдизвиква тая амнистия? Какво се иска съ нея? Омиротворение на страната ли се иска, или друго нѣщо? Азъ съмъ много голѣмъ поклонникъ на омиротворението, и тамъ, дѣто нѣмамъ страхъ, че народътъ ще се бунтува много, всѣкога съмъ за амнистия, ако намѣря болшинство. Такава ми сж възгледитъ още отъ младъ. Но ако амнистията не достига своята главна цѣль — омиротворение на страната — тя не е симпатична никому. Когато се говори за омиротворение на една страна, тогава трѣбва най-напрѣдъ да анализирате душата на онзи, който иска да даде амнистия — истина ли той е миротворецъ на страната си, или гони практически или политически цѣли за своята партия, за себе си, за други. Ако излиза на явѣ, че той гони това — да унищожава политическитъ си противници — тамъ амнистията не е симпатична. Историята е свидѣтелка на това начало. Народитъ още отъ старо врѣме си даватъ амнистии и политическитъ партии най-много се борятъ помежду си за това прѣстъпление, което днесъ ни занимава. Въ римско врѣме, напр., то се казва *crimen perditionis* — прѣдателство. Когато кажатъ, че тамъ има прѣдателство, космитъ настрѣхватъ на всѣкиго и сенатътъ произнася думитъ: *Caveant consules ne quid detrimenti Respublica capiat*. Произнесе ли той това, тогава се явява диктаторътъ и казва: *Qui Reipublicae sit hostis eum civem esse nullo modo posse*, който е прѣдателъ, който е враждебникъ на държавата, той нѣма правото да се нарича гражданинъ, той е вънъ отъ законитъ и той се трепе, да не извините, като псе по улицитъ. Това е страшно нѣщо. Вие знате, напр., когато Цицеронъ се явява противъ Катилина и Лентулусъ и му казва: „*Tu, civem esse nullo modo potes* — не можешъ да бъдешъ гражданинъ и нѣмашъ право на никаква защита“ и се ядатъ, а сенатътъ, за да се отърве отъ разни Кайовци и Гракховци и други, назначава сѣ по единъ диктаторъ. Опиниусъ, напр., е изкалъ 300 души така, по улицитъ, както бѣхте се приготвили нѣкой тукъ да ни колите безъ никакъвъ законъ. Защо? Защото сж прѣдатели. А по-послѣ разбраха и римлянитъ, че тая работа не върви. Днесъ ще се яви Цицеронъ. Добръ! Ама утрѣ слѣдъ Цицеронъ ще дойде другъ нѣкой Лентулусъ, или другъ нѣкой, и ще каже: „Цицероне, страшно, *monstrum* е да давашъ това право и да не давашъ сждъ на хората“. То е чудовище. Ама кога? Когато и него гонятъ, когато дири да се спаси, когато дири правосѣдие и нѣма кой да му го даде. При такова положение дошли тамъ хората, та се трепали и се трепятъ. Когато минете въ историята на Франция и Англия, вие ще видите теории на тѣзи, които сж силни на деня, че суверенитетътъ е отъ Бога — *Omnis potestas Deo* — и на основание на това ще се яви нѣкой *José de Maitre* и ще ти продава теории, че понеже суверенитетътъ е отъ Бога, че понеже монархътъ е пратенъ отъ Бога, затуй той е всесиленъ и може да убива всѣкиго, и най-невинния, само за да ви докаже, че той е силенъ. Като падна революцията и дойде другъ нѣкой, дойде нѣкой якобинецъ, радикалъ и каза: „Който иде отъ народа, всичко може да направи“. И за да ви докаже, че може, казва: „Азъ ви убивамъ само защото желаю да ви убия. Никакъвъ сждъ. Само затуй, защото сте мой противникъ, трѣбва да увисните на бѣсиклата“. Така шото *lèse-majesté* — това е монархътъ, *lèse-nationalité* — това е народътъ, тѣлпата, и когато се попита Луи Бланкъ, кое е по-страшно, „пази ме, Боже“, казва, отъ *lèse-nationalité*, отъ тѣлпата, която мисли, че има всички права да се разполага съ живота на всички свои противници“. Тамъ нѣма право, тамъ свърша правото, както ви каза единъ отъ тукъ (Сочи земледѣлската група) — г. Кирковъ. И свършва ли правото, тогава ще се яви духътъ на народа и единъ отъ тѣхъ ще пропадне; ще се явятъ тѣзи, които пазятъ отечеството, ще се явятъ и други, ще се самоунищожатъ, ще се самоуморятъ и ще кажатъ пакъ: „Законъ има ли въ тази страна, нѣма ли ние да се разберемъ?“ Това е *reguelio*; това е, което има значение въ историята. То е чудовищо. Това е въ Англия. Ще те нарека прѣдателъ

за нищо и ще те мачкамъ, цѣла *star chamber*, цѣла звѣздна палата ще ти създамъ, ще ти създамъ комисия, ще я отдѣля отъ *king conseil*, ще я отдѣля отъ царския съвѣтъ, ще дойда ношно врѣме при тебе, намѣсто нѣкакви свидѣтели, ще ти установя една комисия и никой не ще знае, какво носишъ; азъ ще взема свѣдѣния, нѣма да викамъ никакъвъ свидѣтель, азъ ще го обѣся, безъ да знае нѣкой, азъ ще го туря на *auto-da-fé*, азъ ще го туря въ единъ мѣхъ и въ него ще туря една мишка и една котка, ще го вържа и ще го хвърля въ водата, защото е прѣдателъ, азъ ще му туря клинци тукъ, безъ да има сждъ, или сждъ такъвъ, който дане знае кой е донесълъ това, за което го обвиняватъ, кой го е доказалъ, какви сж били свидѣлитъ и т. н. Комисия — така бѣ казалъ единъ нѣкждѣ — и послѣ се явява друго течение противъ монарха; явява се пакъ революционниятъ духъ, революционниятъ сждъ. Ето ви, напр., Карлъ I; него го сжди единъ сждъ. Какъвъ сждъ? Самъ се конституиралъ, самъ го сжди, самъ го бѣси. Единъ другъ се явява — Людовикъ XVI. Имаха ли право да го сждятъ? Не. Защо го сждятъ, защо искаха да го сждятъ? Съ комисии, съ всичко го сждятъ. И най-послѣ дохождатъ до амнистия. И какъ? Пакъ съ законъ. И какъвъ? Ще туримъ въ конституцията: „никакви комисии; сждътъ трѣбва да е извѣстенъ по-рано“. Кому вие ще дадете заявлението, ще бѣде извѣстно по-рано на полицията, на прокурора, на слѣдователя. Кой ще ви сжди, ще бѣде извѣстно по-рано. Тамъ ще стои той, въ този окръгъ. Туй е началото въ XIII вѣкъ, въ 1215 г. Върви и 16 пѣти се потвърждава въ Англия, върви и се потвърждава въ *habeas corpus*, *bill of rights*. Слѣдъ 100 години революцията въ Франция го прилага като начало на цивилизованата държава — сждията да е извѣстенъ всѣкога, кому ще се дава заявлението, кой ще бѣде прокуроръ, кой ще бѣде слѣдователь, кой ще бѣде сждия, по-рано никой нѣма право да образува комисия и да ме сжди. И съ това се гордѣе Франция. Най-послѣ, въ 1911 г. въ чл. 73 отъ нашата конституция и ние сме благоволили да се възползуваме отъ това, за да ни кажатъ, че и ние сме цивилизованъ народъ, и казваме: „всѣки ще се сжди отъ естествения сждия“.

А. Христовъ: При все това, вие вземахте капитанъ Челбовъ отъ 9 полкъ и го пратихте за прѣдседател на сждъ.

Х. И. Поповъ: Никой нѣма право да образува никакви комисии, подъ никакъвъ прѣдлогъ, за да сжди гражданитъ, били тѣ противници политически или не — това е безразлично. Съ това се гордѣятъ днесъ всички цивилизовани държави.

В. Кознички: Сжщо като у насъ.

Х. И. Поповъ: Нѣма днесъ държава, която да ви каже противното, и, не може никой да излѣзе да защити тая тема защото въ историята тя е осждена отъ всички, буквально отъ всички цивилизовани държави. Азъ ви питамъ Васъ, г. министри на правосѣдието, ако поддържате тая амнистия, Вие държите ли смѣтка, че падналитъ днесъ иматъ право на за конно сждене, че не може никаква комисия да се образува и да каже: „слушайте, донасяйте за падналия режимъ всичко, азъ нѣма да обаждамъ какво вие донасяте; ето ви органъ тукъ, въ София, ето ви органи въ околитъ — само донасяйте“. Това се казва инквизиция; това е инквизиция, осждена отъ всички.

Т. Петровъ: Това е органъ на правосѣдието.

Х. И. Поповъ: Органъ на правосѣдието не може да се създаде безъ законъ. Който иска да сжди, който иска други закони да даде, той ще ги даде, но правосѣдни органи да дава министърътъ на правосѣдието и да ги дава въ всичкитъ околии, да се гордѣе съ това и да казва, че достатъчно е, че радославиститъ сж вече противъ тоя законъ, това не показва, че страната ще се умиротвори, г-да.

Министъръ д-ръ П. Джидровъ: Кого визирате, г. Поповъ?

Х. И. Поповъ: Визирамъ Вашитъ комисии, които сте образували по правосѣдието; визирамъ, че Вие сте назначили г. Лафчиева, главенъ инспекторъ, моля Ви се, на правосѣдието.

Министъръ д-ръ П. Джидровъ: Напълно авторитетенъ човѣкъ.

Х. И. Поповъ: На него ще се даватъ заявления, ще се даватъ донесения точно тѣй както на стражаръ, кой какво

е извършил. На г. Сакжова, който е член на кодификационната комисия, ще се дават също заявления. И се казва, че вие можете да давате на тия господа заявления и да не се бонте, нѣма да издадемъ нищо. А какво е въ цивилизованиятѣ народи? Франция едно време наказваше своитѣ граждани, които, като знаейт нѣкое прѣстѣпление, не донесат на прокурора. Явиха се оратори, като Тамбета, и казаха: „Стига сте възпитавали вашитѣ граждани да бѣдат доносчици, стига“, и се махна този членъ. И сега въ нашето съдопроизводство ще четете чл. 120 и ще видите, че казва: „Такива анонимни писма и пасквили не могат да служат за поводъ на никакво дѣло, освѣнъ ако сѣ противъ строя на държавата и има нѣкакво основание, но всичко не“. И то дѣ ще отиди този паскилъ? Пакъ на прокурора, на слѣдователя, на полицията. Потърпѣшиятъ ще подава тамъ заявление, а не другадъ нѣкъдѣ.

Министъръ д-ръ П. Джидровъ: Г. Поповъ! Може ли министърътъ да получава оплаквания отъ българскитѣ граждани по извършени прѣстѣпления?

Х. И. Поповъ: Може, обаче не може министърътъ да създава никаква правосѣдна комисия.

Министъръ д-ръ П. Джидровъ: Нѣма никаква комисия. Вие нарочно казвате това.

Х. И. Поповъ: Никакъвъ органъ той не може да създава не само тукъ, а никѣдѣ. Това само български министъръ може да направи. Азъ ще искамъ Вие да ми докажете, има ли нѣкоя държава, въ която да се казва публично: „елате, комисия има“, и да турите наредъ най-важния сѣдебенъ органъ, главниятъ инспекторъ, да бѣде полицейски органъ? Кажете ми кѣдѣ и какъ ще умиротворите тая страна, въ която говорите за тая амнистия? Тая ми е думата. Не, вие не искате да умиротворявате; вие искате да дразните, вие искате да прѣслѣдвате, вие искате да ядете своитѣ противници.

Министъръ д-ръ П. Джидровъ: Нѣма подобно нѣщо.

Х. И. Поповъ: Такова нѣщо нѣма въ историята; това е нѣщо ново въ историята. Казахъ ви, въ всички държави има убити хора, прѣмо, защото сѣ противници.

Министъръ д-ръ П. Джидровъ: Както вие убихте много.

Х. И. Поповъ: Има много хора убити, когато се създаватъ конституции, и хората не даватъ на министра на правосѣдието да създава органи. Кой ще плаща на тия органи? Питамъ ви, кой ще създава органи въ околнитѣ? Защо е това Народно събрание, когато вие ще му създавате правосѣдни органи? И говори се, че ще умиротворяваме!

Министъръ д-ръ П. Джидровъ: Вие ще дадете кредитъ. г. Поповъ.

Х. И. Поповъ: Нѣма да дадемъ никакъвъ кредитъ. Въ 1911 г. г. демократитѣ създадоха и г. г. народняцитѣ и цанковиститѣ подведоха великото Народно събрание. Какъ вие може да мислите за такива органи? И азъ ви казвамъ: нека сега сме паднали, нека очистите маса отъ насъ, но когато се появи този либераленъ духъ, той ще иска отъ васъ смѣтка, какъ сте могли, въпрѣки чл. 73, въпрѣки цѣла теория въ Европа, дѣто всѣка цивилизована държава се гордѣе съ туй, че не може никой министъръ да създава сѣдебни органи, какъ сте могли вие само да се ползвате отъ този духъ, който е нервозенъ духъ, за да създавате особени органи за либерали, противници и бивши управници.

Министъръ д-ръ П. Джидровъ: Нищо подробно.

Х. И. Поповъ: Това не е нищо, освѣнъ star chamber; това е звѣздна палата, унищожена въ 1806 г. въ Англия, за която нѣма авторъ да не каже, че тамъ сѣ били сѣдни мерзавци и създадена отъ мерзавци хора. Така се тури край на star chamber, звѣздната палата, и така се тури край на тѣзи комисии, които се създаватъ по правосѣдието, за да се гони една цѣла партия, която петъ години подъ редъ е водила сѣдбинитѣ на отечеството. Това единъ день ще дойде. (Ржкоплѣскане отъ либералитѣ) Вие не мислете, че ще изедете партии; тѣ не се изяждатъ. Тѣ единъ день пакъ ще живѣятъ. И въ 1909 г. мислѣхте така; но тѣ ще се явятъ и ще потърсятъ смѣтка. И азъ ще ви кажа: вие какво мислите, защо е туренъ чл. 73 тамъ? И вие, които сте за създаване на комисии, ми говорите за миротворство!

Министъръ д-ръ П. Джидровъ: Вие сами не вървате въ това, което приказвате. За нашата партия не е въпросътъ, а да ловимъ прѣстѣпниците — тѣхъ искаме да накажемъ ние. (Силни протести и възражения отъ либералнитѣ групи. Голѣма глъчка)

Прѣседателствующъ д-ръ И. Момчиловъ: (Звъни)

Отъ либералнитѣ групи: Особени сѣдни се създаватъ

Министъръ-прѣседателъ Т. Теодоровъ: Азъ моля да се не горещатъ г. г. народнитѣ прѣдставители по този поводъ; защото при Министерството на правосѣдието нѣма никаква особена сѣдебна комисия назначена, нѣма никаква слѣдствена комисия назначена.

Отъ либералитѣ: Има.

Министъръ-прѣседателъ Т. Теодоровъ: Не е вѣрно. Азъ знамъ какво има тамъ. Ще ви кажа. При Министерството на правосѣдието, повтарямъ, нѣма назначена сѣдебна комисия, която да сѣди и издава присѣди противъ гражданитѣ, противъ виновнитѣ, да наказва. (Силни протести и възражения отъ либералнитѣ групи) Въ Министерството на правосѣдието нѣма и слѣдствена комисия, която да има правата и прерогативитѣ на сѣдебнитѣ слѣдователи, да издава заповѣди за арестуване, за земане подъ гаранция и т. н. Въ Министерството на правосѣдието има установена само една административна комисия, която има за единствена задача да събира свѣдения, които гражданитѣ, пострадали или знающии извѣстни извършени злѣдѣния, биха пожелали да ѝ съобщятъ, които свѣдѣния като събере тя нѣма да арестува никого, нѣма да издаде постановление противъ никого, нѣма да наруши правата на никой български гражданинъ, а ще ги прати на слѣдователя. (Ржкоплѣскане отъ блоковитѣ групи. Нѣкои отъ либералитѣ тропатъ по банцитѣ). Туй, което говори чл. 73 отъ конституцията, г-да, то е да се не създаватъ слѣдствени комисии отъ администрацията, които да иматъ сѣдебнитѣ функции на сѣдебни слѣдователи, нито да се създаватъ изключителни сѣдилища. (Възражение отъ либералнитѣ групи) Това се говори тукъ, това се разбира тукъ. Такова нѣщо нѣма. Административна комисия да назначи едно министерство, което и да е, да създаде една комисия, която да събира оплаквания и да търси прѣстѣпницитѣ, злосторницитѣ, злѣдѣитѣ, това е винаги право и длѣжностъ на всѣко правителство. (Ржкоплѣскане отъ блоковитѣ групи. Възражения и тропане по банцитѣ отъ либералнитѣ групи) Ако вие сте се видѣли вътрѣ засегнати, вината е ваша: комисията не е противъ васъ. (Силни протести отъ либералнитѣ групи и викове „Долу“) Викайте, викайте, защото вие чувствате, че ще бѣдете засегнати.

Министъръ д-ръ П. Джидровъ: Досега нѣмаше правосѣдие, отсега нататкъ ще има правосѣдие. Всички виновници и прѣстѣпници ще отидатъ въ затвора. (Голѣма глъчка и викове отъ либералнитѣ групи „Долу“. Прѣрѣкане между нѣкои народни прѣдставители отъ блока и либералнитѣ групи)

Прѣседателствующъ д-ръ И. Момчиловъ: (Продължително звѣни) Моля ви се, г-да!

Министъръ-прѣседателъ Т. Теодоровъ: Моля извинение, защото азъ не искамъ . . . (Прѣрѣканята продължаватъ)

Прѣседателствующъ д-ръ И. Момчиловъ: (Звъни)

Министъръ-прѣседателъ Т. Теодоровъ: Моля, г. г. народни прѣдставители, слушайте ме. Азъ прѣкъснахъ оратора, безъ да искамъ позволение отъ прѣседателя, и моля извинение. Туй прѣкъсване нѣмаше за цѣлъ да обиди никого, . . .

Отъ либералнитѣ групи: А-а-а!

Министъръ-прѣседателъ Т. Теодоровъ: . . . нито вие трѣбва да се сърдите: то не се отнася до васъ. Азъ не нарекохъ васъ злѣдѣи, азъ не нарекохъ васъ прѣстѣпници и не ви считамъ за такива; това никога не съмъ мислилъ. Азъ ви казахъ именно че не трѣбва да го вземате отгорѣ си.

Д. Кьорчевъ: Разтурете Камарата по-скоро! Разгонете я!

Министъръ-прѣседателъ Т. Теодоровъ: Защо го вземате отгорѣ си?

Нѣкой отъ либералнитѣ групи: Разтурете Камарата — туй то! (Голѣма глъчка)

Прѣдседателствующъ д-ръ И. Момчиловъ: (Продължително звѣни)

Министъръ-прѣдседателъ Т. Теодоровъ: Моля, г-да, азъ казвамъ, че комисията при Министерството на правосъдието не е назначена да сѣди васъ, и тя не е назначена да прави слѣдствия, че ти нѣма да направи да падне косъмъ отъ главата на никой български гражданинъ, а тази комисия ще прѣслѣдва само прѣстѣпниците и злодѣитѣ. То не значи, че сте вие. (Силни протести отъ либералнитѣ групи и викове „Долу“) Ако вземаге това отгорѣ си, вие правите една неправда спрѣмо себе си, защото правителството...

Отъ либералнитѣ групи: Да се разтури Камарата! (Силни прѣреканя между групитѣ отъ блока и либералнитѣ групи. Скарване между народнитѣ прѣдставители отъ земледѣлската група и отъ либералнитѣ групи)

Прѣдседателствующъ д-ръ И. Момчиловъ: 10 минути отидихъ.

(Слѣдъ отидихъ)

Прѣдседателствующъ д-ръ И. Момчиловъ: (Звѣни) Засѣданieto продължава. Има думата г. Христо Поповъ, за да продължи рѣчта си.

Х. И. Поповъ: (Отъ трибуната) Г. г. народни прѣдставители! Г. Теодоровъ, министъръ-прѣдседателъ, ме прѣкъсна, за да ви докаже, че тази комисия не е нѣкоя комисия по правосъдието, а е комисия за донасяне кой какво мисли за граждани-прѣстѣпници.

А. Цанковъ: Това е комисия, за да се обадятъ гузнитѣ.

Отъ либералнитѣ групи: Стига, безсрамникъ!

Прѣдседателствующъ д-ръ И. Момчиловъ: Прѣдседателството още единъ пѣтъ ви моли да бѣдете повече спокойни.

Д. Кьорчевъ: Отъ тамъ (Сочи групитѣ на блока) прѣкъсватъ. — Днесъ министъръ-прѣдседателъ е далъ заповѣдъ да не се допуца въ вѣстниците всичко, което се пише противъ амнистията или което се казва въ Камарата. Вѣрно ли е това, че има такава заповѣдъ до цензурата, щото всичко, което се пише противъ амнистията или се говори въ Камарата, да не се печати?

Прѣдседателствующъ д-ръ И. Момчиловъ: Моля Ви се. Прѣдседателството моли дѣсницата, лѣвицата и центъра да пазятъ малко повече спокойствие.

Х. И. Поповъ: Г. г. народни прѣдставители! Ще прочета чл. 73 отъ конституцията, за да видите, колко г. министъръ-прѣдседателъ не намѣсто се намѣси и какъ той погрѣшно мисли. Този членъ гласи: (Чете) „Никой не може да бѣде наказанъ безъ присѣда отъ надлежния сѣдъ, която е вече добила законна сила“. А въ 1911 г. бѣше прибавена въ великото Народно събрание нова алинея — това бѣше проектъ на демократитѣ, а се прие отъ народняци и цанковисти —: „Не могатъ да се създаватъ изключителни сѣдилища или слѣдствени комисии подъ никакъвъ прѣдлогъ и подъ какво и да е наименование“.

Министъръ д-ръ П. Джидровъ: Слѣдствена комисия.

Х. И. Поповъ: Цѣлътъ е тази: да не се създава каквато и да е комисия.

Министъръ-прѣдседателъ Т. Теодоровъ: Слѣдствена.

Х. И. Поповъ: Вашата комисия не може да бѣде нѣкакъвъ органъ, за да се даватъ на нея заявления. Въ свръзка съ този чл. 73 трѣбва да се има прѣдъ видъ чл. 118 отъ закона за углавното сѣдопроизводство, който казва изрично, когато има законенъ поводъ, да се почне слѣдствие. Въ тази статия изрично сѣ изброени случаетѣ. Ако нѣма законенъ поводъ, никой нѣма право да безпокои никой гражданинъ. Този чл. 118 казва: законенъ е поводътъ, когато потърпѣвшиятъ заяви на полицията, прокурора или слѣдователя. И кому другиму? Това сѣ властитѣ, които сѣ опрѣдѣлени отъ закона. Когато потърпѣвшиятъ

или очевидецътъ донесе криво на полицията, на слѣдователя или на прокурора, тогава ще бѣде приложенъ чл. 200 отъ наказателния законъ, т. е. набѣдителътъ ще бѣде наказанъ. Ако нѣкой гражданинъ донесе за нѣкого, че е прѣстѣпникъ, той трѣбва да яви своето име, за да може обвинениятъ, въ случай че донесението е клеветническо, да го сѣди. А какво ще се прави въ комиситѣ? Изрично се казва отъ министра на правосъдието и отъ прокуроритѣ: да дойдатъ г. г. гражданитѣ, кой каквото знае да казва, и всичко това тайна ще бѣде. Тайна ще бѣде! Какво е това? Инквизиция не е ли това? Какъ така Х да донесе противъ мене и азъ да не мога, съгласно чл. 200 отъ наказателния законъ, да го сѣди? Не било слѣдствена комисия! Питамъ: кой е моментътъ, когато почва слѣдствието? Първо, заявлението, което се счита законенъ поводъ, съгласно чл. 118 отъ углавното сѣдопроизводство. И това заявление трѣбва да бѣде подписано, г-да. Не може така тайно да бѣде. Ще иде у г. министра — тамъ има комисия, ще иде въ околийския градъ — и тамъ има комисия, но името си нѣма да казва. И ни говорите, че тази комисия е законна! Че това е така, ето, вижте прокуроритѣ какво казватъ.

Министъръ д-ръ П. Джидровъ: Г. Поповъ! Кѣдѣ пише, че името нѣма да се казва?

Х. И. Поповъ: Слушайте сега. Прокурорскиятъ надзоръ при Русенския военнополови сѣдъ, Варненското отдѣление, казва: (Чете) „Апелирамъ къмъ всички добри български граждани отъ Варненско, които знаятъ за нѣкои явни прѣстѣпления, извършени отъ свободни граждани или органи на властѣта въ миналото или понастоящемъ, да ги съобщятъ писмено или устно въ паркета“.

Д-ръ Н. Сакаровъ: Много хубаво, чудесно!

Х. И. Поповъ: „Второ, да се съобщаватъ точно имената на провиненитѣ лица, свидѣтелитѣ и обектътъ на прѣстѣплението, точно дѣ се намира прѣдметътъ и пр. Трето, да си съобщава името доносителътъ, което ще бѣде запазено въ тайна“. Вижте — нова ера! (Чете) „На анонимнитѣ донесения нѣма да се дава ходъ, ако не съдържатъ данни и факти, които ги правятъ положителни и достовѣрни. И така, всѣки български гражданинъ ще стане добъръ помощникъ на обвинителната властъ и блюстителъ на законитѣ, което е необходимо, за да може да се изкорени корупцията, систематично и настоятелно насаждана отъ извѣстни, чужди на българския народъ, фактори“.

Д-ръ Н. Сакаровъ: Много уменъ е този човѣкъ!

Х. И. Поповъ: За Васъ, г. Сакаровъ, може това да не е важно, вие не можете да го разберете, като неористи; вие не можете да разберете, какво значи тайно слѣдствие. Народитѣ противъ това сѣ борили съ вѣкове. Тайното слѣдствие е инквизиторски процесъ и той е билъ единъ отъ поводитѣ да ставатъ революции. Питамъ азъ: защо да е тайно, защо онзи, който обвинява, да не си каже името? И затова гледамъ, че по законопроекта се амнистиратъ и прѣстѣпленията по чл. чл. 200 и 201.

Министъръ д-ръ П. Джидровъ: За минало врѣме.

Х. И. Поповъ: Значи, споредъ закона, наказва се този, който лъжливо донася, а вие, властѣта, му казвате: не бойте се, тайна ще бѣде, донесете само. Това е инквизиторски процесъ, това никѣдъ не се позволява въ днешнитѣ културни държави. Г. министъръ-прѣдседателъ казва: „Ние въ великото Народно събрание разбирахме, че не може да се назначава слѣдствена комисия, а нашитѣ комисии не се наричатъ слѣдствени“. Тѣ могатъ да се наричатъ богословни или благотворителни учрѣждения, вие въ конституцията казвате: „Подъ никакво наименование“. То е лесно да изкарашъ тукъ друго име. И това е било въ историята. Напр., английскитѣ крале отъ тѣхния свѣтъ току изкаратъ нѣкоя и друга комисия, каква да е, па я наречатъ — на справедливостъ сѣдия. А какво прѣслѣдва? Да унищожи своитѣ противници — нищо друго. Затова е казано въ конституцията, че не могатъ да се създаватъ слѣдствени комисии подъ никакъвъ прѣдлогъ и подъ какво и да е наименование. Чл. 118 отъ углавното сѣдопроизводство казва, че слѣдствието започва отъ момента, когато се яви единъ гражданинъ да подаде заявление.

Д-ръ Н. Сакаровъ: Това не е слѣдствие.

Х. И. Поповъ: Това е слѣдствие.

Министъръ д-ръ П. Джидровъ: А-а!

Х. И. Поповъ: А какво е?

Д-ръ Н. Сакаровъ: Събиране свѣдѣния

Х. И. Поповъ: За събиране свѣдѣния има полиция. Значи, вие суспендирате полицията, суспендирате слѣдователя, суспендирате прокурора. Ами не ви ли стигатъ тѣзи органи? Защо ги заобикаляте? Много слабо е да се защитава, че се гони съ тѣзи комисии нѣкакво умиротворение. То не издържа никаква критика. Прѣди всичко, за да почне единъ процесъ, трѣбва да има нѣкой право да приема заявления. Законътъ трѣбва да каже, кой може да приема заявления. Нима всѣки може да носи заявление на всѣкиго?

Министъръ д-ръ П. Джидровъ: Азъ питамъ: може ли гражданинъ да се оплаче на министра и да му посочи данни?

Х. И. Поповъ: И този министъръ трѣбва веднага да изпрати даннитъ на надлежния прокуроръ съ името.

Министъръ д-ръ П. Джидровъ: Това права.

Х. И. Поповъ: Какъ това? Вие създавате нови органи. Питамъ: кой министъръ може да създава органи? Вие може само да кажете: това заявление на прокуроа на апелацията, това заявление на окръжния съдъ въ София, това на окръжния съдъ въ Пловдивъ, но не специална комисия да назначава и тя да заявява, че вие, които донасяте, името ви ще остане въ тайна.

Министъръ д-ръ П. Джидровъ: Не е казано „тайна“.

Х. И. Поповъ: Въ Вашето окръжно го има.

Министъръ д-ръ П. Джидровъ: Не сте чели окръжното.

Х. И. Поповъ: Вашиятъ прокуроръ го казва.

Министъръ д-ръ П. Джидровъ: Кой вѣстникъ казва това?

Х. И. Поповъ: Прочетете го!

Министъръ д-ръ П. Джидровъ: В. „Обнова“ отъ 19 декемврий.

Н. Калчевъ: Не е важно кой вѣстникъ, а важното е, че е така.

Х. И. Поповъ: Другъ единъ въпросъ ще ми обясни г. министърътъ на правосъдието. Главенъ инспекторъ на правосъдието е г. Лафчиевъ. Неговитъ функции сѣ опрѣдѣлени отъ закона. Може ли единъ министъръ да дава на главния инспекторъ на правосъдието, който е несмѣняемъ, сжщата роля, която има единъ полицейски приставъ, единъ стражаръ: да събира данни? Стражарътъ при събирането на даннитъ иска подписа и е длъженъ да го иска, а тукъ — безъ подписъ. Може ли такъвъ чиновникъ да заеме тая функция? Ако той може, тогава г. министърътъ ще разбърка всички органи, той ще имъ дава нови функции. Въ тази комисия има единъ другъ, който е повиканъ отъ кодификационната комисия — г. Сакжзовъ — който сега се обръща на чиновникъ, който ще приема заявления. Азъ заявявамъ, че тѣзи чиновници не трѣбва да приематъ тѣзи функции, . . .

Министъръ д-ръ П. Джидровъ: Кажете имъ.

Х. И. Поповъ: . . . които не сѣ имъ дадени по закона и ако министърътъ ги насилва да приематъ тази длъжностъ, тѣ трѣбва да си дадатъ оставките.

Д-ръ Й. Фаденхехтъ: Ще си дадатъ оставката, свършено.

Министъръ д-ръ П. Джидровъ: Убѣдете ги въ това.

Х. И. Поповъ: Ерго, чл. 73 отъ конституцията е нарушенъ отъ министра на правосъдието.

Д-ръ Й. Фаденхехтъ: Какъ е нарушенъ?

Д-ръ Н. Сакаровъ: Той самъ не вѣрва.

Х. И. Поповъ: Сега за чл. 75 отъ конституцията.

Д-ръ И. Фаденхехтъ: Да имате материялъ за блдацъ държавенъ съдъ.

Д-ръ Н. Сакаровъ: Дайте подъ съдъ министра на правосъдието, той ще отговаря.

Х. И. Поповъ: Чл. 75, г-да, гласи: (Чете) „Никому не може да се наложи наказание, което не е установено отъ законитъ. Мжчения при каквото и да е обвинение. . .“

Министъръ д-ръ П. Джидровъ: Ама защо го четете, г. Поповъ?

Х. И. Поповъ: „ . . . сжщо и конфискация на имоти се запрѣщаватъ“.

Д-ръ Й. Фаденхехтъ: Нѣма я още, какво се боите отъ нея?

Х. И. Поповъ: Чакайте сега. Има една комисия, г-да, въ Министерството на правосъдието, въ която участвува и професоръ Фаденхехтъ, . . .

Д-ръ Й. Фаденхехтъ: Да, участвувамъ.

Х. И. Поповъ: . . . и единъ другъ професоръ, която дири, какъ може да се конфискуватъ имоти, незаконно придобити.

А. Цанковъ: Ако изпаднешъ ще видишъ, какъ може.

Х. И. Поповъ: Това го знамъ. (Смѣхъ) Не само ако изпадна, ами и на улицата може да ме убиватъ. Нима нѣкой слави Едуардъ IV, който уби галския принцъ безъ присъда? Въпросътъ за конфискацията е сжщо старъ. Тѣй щото нѣма защо да ни изкушаватъ извѣстни професори подъ формата на нѣкаква професорска мантия. Конфискацията е била прѣзрѣно учрѣждение отъ всички цивилизовани народи.

Министъръ д-ръ П. Джидровъ: Както и кражбитъ.

Х. И. Поповъ: Конфискацията въ римско врѣме е правила чудеса, но най-послѣ сѣ се отворили отъ нея и сѣ я унищожили. Конфискация сжществуваше въ Франция до великата революция. Отвориха се отъ нея и още въ първата конституция постановиха нейното унищожение. Днесъ конфискация нѣма въ никоя държава, затуй не трѣбва да има и у насъ. Случаитъ на конфискация сѣ изброени въ закона, и то е наказание за извѣстно прѣстѣпление. Затова имаме и чл. 13, който казва, че то е едно наказание, което се прилага въ случаитъ, указани въ закона.

Министъръ д-ръ П. Джидровъ: Ще направимъ законъ.

Х. И. Поповъ: Конфискация се прѣдвижда въ закона за обществената прѣдвидливостъ и фискалнитъ закони, обаче изрично трѣбва да каже законътъ кога трѣбва да се приложи тя.

Министъръ д-ръ П. Джидровъ: Нѣмате ли грѣшка, недоразумѣние?

Д-ръ Н. Сакаровъ: Ако това не е обструкция по амнистията, не знамъ, кое е обструкция.

Х. И. Поповъ: Оставете ме да свърша. Вземете и Вие думата и ми отговорете.

Министъръ д-ръ П. Джидровъ: Да нѣмате недоразумѣние?

Х. И. Поповъ: Недоразумѣнието е у васъ. Азъ сега ще го изтъкна.

Министъръ д-ръ П. Джидровъ: Азъ не съмъ създамъ комисия да конфискува, а да изработи законъ.

Х. И. Поповъ: Сега се реди законопроектъ, какъ може да се взематъ имоти, незаконно придобити. Конфискацията съгласно чл. 13 е едно наказание, което трѣбва да бѣде прѣдвидено въ законитъ, прѣди да се извърши дѣйствието,

защото чл. 2 отъ наказателния законъ изрично казва — и това е едно начало отъ XIII вѣкъ въ Англия — никой не може да се съди за нѣкое дѣяние, което въ врѣмето на извършването не е било прѣстѣпление. Значи, г-да, ако искате да гоните партизанитѣ отъ бившия режимъ съ конфискацията, то трѣбва да го направите безъ никакви бѣдащи закони. Бѣдашитѣ закони ще бѣдатъ за бѣдашитѣ дѣйствиа. Онѣзи закони, които сѣ съществували въ наше врѣме, тѣ ще се приложатъ. Инакъ, не може единъ министъръ да събира данни и да казва: азъ ще изработя законъ съ обратна сила, за да ви взема имота. Може ли, моля ви се, да се даде обратна сила на единъ углавенъ законъ? И още се гордѣятъ съ това и казватъ, че тѣ ще искатъ умиротворение!

Министъръ д-ръ П. Джидровъ: Ами, г. Поповъ, какъ може да се натрупватъ по незаконенъ начинъ богатства?

Х. И. Поповъ: Законътъ е опрѣдѣлилъ какъ се натрупва богатство, законитѣ опрѣдѣлятъ кога е законно, вие не можете да създадете законъ за назадъ, а за напредъ можете. Но вашата преса и устата ви това приказватъ на публиката, че вие ще създадете углавенъ законъ съ обратна сила. Нѣма вече юристи никѣдъ въ свѣта, които да мислятъ като васъ. Ами то значи както по врѣмето на Гюдоритѣ е било уговорено отъ Страфортъ: — Съръ, трѣбваше да бѣда Господъ, за да зная кое дѣяние вие ще считате за въ бѣдаще за прѣстѣпно, и кое вие, г. министре, въ бѣдаще ще считате, че незаконно ми е дало богатството. Вие дразните страната съ тѣзи закони, вие не я умиротворявате, всѣвате раздоръ и учите народа да прилага закони съ обратна сила. И азъ съжалявамъ професоръ така да говори, професоръ радикалъ, якобинецъ, който мисли, че всичко може да направи, защото отъ народа му иде властѣта. Трѣбва да обърне вниманието ви, че този народъ ще иска смѣтка отъ васъ за тази наука, която употребявате, за да унищожите българския народъ. Хубаво да внимавате, ви казвамъ. Това не е никакво умиротворение, това е якобинство подъ формата на нѣкаква наука.

Д-ръ Й. Фаденхехтъ: Въ бѣдаще Народното събрание да внимава. Ние въ комисията не правимъ закони.

Х. И. Поповъ: Министърътъ признава, че има комисия, която ще мисли. . .

Д-ръ Й. Фаденхехтъ: Ако българскиятъ народъ иска такъвъ законъ, ще го имаме.

Отъ либералната група: А-а-а!

Прѣдседателствующъ д-ръ И. Момчиловъ: (Звъни. Глъчка въ групата на либералитѣ)

Х. И. Поповъ: Внесете въ този законопроектъ за амнистията и конфискацията, като говорите по нея. Значи, правителството и нѣкои отъ г. г. лѣвничаритѣ взематъ всички мѣрки, за да се дразни обществото, за да се дразни особено бившиятъ режимъ колкото може повече.

Нѣкой отъ земледѣлската група: Обществото се раздразнява, когато разбойницитѣ не се наказватъ.

Прѣдседателствующъ д-ръ И. Момчиловъ: (Звъни)

Х. И. Поповъ: Не — ако вие сте хора на правовия редъ — хората на реда казватъ, че ще съдятъ разбойницитѣ споредъ законитѣ.

Нѣкой отъ земледѣлската група: Такива закони ще направимъ, които да съдятъ разбойницитѣ.

Х. И. Поповъ: Ние ви заявяваме, че ние искаме да бѣдемъ съдени по законитѣ. Вие нови углавни закони за насъ нѣма да създавате. Вие нѣма да ни извѣстявате отъ тукъ, отъ това министерско кресло, че вие ще усилите репресията противъ бившия режимъ или противъ който и да е гражданинъ, както го заявихте; вие нѣма да ни заявявате, че ще създадете особени комисии, че ще създадете законъ за конфискациитѣ, за да ни вземете имотитѣ; вие ще ги вземете тѣй, както законитѣ досега заповѣдватъ. Ако искате да умиротворявате тази страна, вие трѣбва да бѣдете искрени, вие трѣбва да вземете прѣдъ видъ сѣщо, че врѣмето на военнополовитѣ сѣдилища мина. Нѣмаме вече на фронта никакви хора. Питамъ ви: защо ви е военнополовиятъ сѣдъ днесъ?

Министъръ д-ръ П. Джидровъ: Ами въ 1914 г. имаме ли хора на фронта?

Х. И. Поповъ: 1914 г. вече мина, ами сега защо сѣ военно-полевитѣ сѣдилища? Когато имате чужда войска тукъ, държите военнополовитѣ сѣдилища безъ никаква нужда! Вие държите цензурата днесъ, безъ да имаме хора на фронта. И това е раздразнение. Вие трѣбва да признаете, че не сте трѣгнали по този пѣтъ, по който трѣбва да трѣгнете. Ние сме вече противъ тѣзи учрѣждения, и ако вие почнете по този пѣтъ да ги унищожавате едно по едно, за да кажете, че искате умиротворение на страната, ние сме готови да ви помагаме. Ако ли вие не искате това умиротворение, ако вие всѣки денъ ни подхвърляте рѣкавицата, както я подхвърляте тукъ и на вашитѣ приятели (Сочи земледѣлската група), кѣдъ ще излѣзне тази страна? Я се попитайте най-напрѣдъ, вие искрени ли сте спрѣмо своитѣ колеги земледѣлци? Азъ ви увѣрявамъ, че тѣзи господа сѣ отъ васъ измамани.

Д-ръ Н. Сакаровъ: Е-е-й!

Х. И. Поповъ: И благодарение на тази измама станаха септемврийскитѣ движения.

Прѣдседателствующъ д-ръ И. Момчиловъ: Г. Поповъ! Говорете по прѣдмета.

Министъръ д-ръ П. Джидровъ: Отъ кого сѣ измамани?

Х. И. Поповъ: Отъ кабинета, който и тогава сѣществуваше; тѣ сѣ мамени и сега. Г. Стамболийски е тукъ между васъ, нали?

А. Цанковъ: Горѣ-долу. (Смѣхъ)

Х. И. Поповъ: Както бѣше дадена дума на г. Стамболийски отъ васъ, отъ демократи и радикали, отъ г. Малинова, трѣбваше да я изпълните. Ако бѣше влѣзълъ той въ кабинета веднага, както сте му обѣщали по чл. 47, тази катастрофа нѣмаше да стане. Той ви чака три мѣсеца.

А. Цанковъ: Я оставете това.

Х. И. Поповъ: Вие не му дадохте мѣсто, и вие видѣхте, че слѣдъ три мѣсеца той и неговитѣ приятели ви дохождатъ на гости и ви казватъ, че вие на нашъ грѣбъ дойдохте тукъ и взехте управлението, а не изпълнихте своето задѣлжение.

Д-ръ Й. Фаденхехтъ: То е въ нашата кѣща, а не въ вашата — какъ се безпокоите?

А. Кундалевъ: Вие сами ходихте да молите Стамболийски.

Х. И. Поповъ: „Сила“ не прѣдава вѣрно. Но ако искате, азъ ще ви прѣдамъ точно и кой е срѣщналъ г. Стамболийски да го пита.

А. Радоловъ: Той не е искалъ амнистия по чл. 47, нито му е обѣщавана.

Х. И. Поповъ: Г. г. земледѣлцитѣ бѣха повикани въ този моментъ именно. Кѣдъто бѣдатъ тѣ, тамъ ще бѣде и кабинетътъ. И сега е така, нали?

Д-ръ Н. Сакаровъ: Като най-голѣма група, разбира се.

Х. И. Поповъ: Най-голѣма група сѣ, безъ тѣхъ нѣма правителство въ това Събрание, когато една частъ отъ насъ излѣзна.

Д-ръ Н. Сакаровъ: Много хубаво. Вие излѣзохте, тѣ останаха.

Х. И. Поповъ: Господата тукъ бѣха рѣшили да дойдатъ съ насъ — безъ три гласа. . .

Д-ръ Н. Сакаровъ: Кои?

Х. И. Поповъ: Извѣстни групи. — . . . обаче подъ условие, шефътъ имъ г. Стамболийски да бѣде съгласенъ.

К. Торлаковъ: Нали ходихте въ затвора да го молите?

Х. И. Поповъ: Ходихъ — признавамъ.

Министъръ д-ръ П. Джидровъ: Като министъръ на правосъдието?

Х. И. Поповъ: Като министъръ на правосъдието отидохъ; не отричамъ това. И го молихъ, казахъ му: „Групата ви е необходима за спасението на България; ако тя дойде съ насъ, ние ще свършимъ, ще спасимъ страната, ще стане примирие веднага“. И можеше да стане, по моето схващане, въ него моментъ.

Д-ръ Н. Сакаровъ: Питайте ли кайзера?

Х. И. Поповъ: Г. Стамболийски каза тъй: „Моята личност додѣто не излѣзне отъ тукъ, не давамъ никаква партия; моята партия ще отиде съ тѣзи, които ме пуснатъ отъ затвора“. Тѣй каза; единъ день ще се срещнете съ него. Азъ му казахъ: „Вашата личностъ нека стои малко настрана; ако ние спасимъ сега България...“

Недѣлко Атанасовъ: Той Ви е казалъ: „Три години стояхъ въ затвора — още три години ще стоя, но съ васъ не ще отида“.

Х. И. Поповъ: Не е тѣй. Той ми каза: „Ако можете да убѣдите този, когото трѣбва, по чл. 47 да стана министъръ между васъ, ще работя за България“. Азъ му казахъ, че приложение на чл. 47 не виждамъ да е възможно.

Недѣлко Атанасовъ: Това е лъжа.

Прѣдседателствующъ д-ръ И. Момчиловъ: (Звъни)

Х. И. Поповъ: Ако е лъжа, ...

С. Омарчевски: Бившъ министъръ на правосъдието сте — недѣйте говори абсурди!

А. Кундалевъ: (Къмъ Х. И. Поповъ) Много право сж Ви нарекли чамова дѣска.

Прѣдседателствующъ д-ръ И. Момчиловъ: (Звъни)

Х. И. Поповъ: „Да помните, каза, че г. Малиновъ ще направи това; ако го направи, всичко ще стане много добръ“. „Ако го направи“; а г. Малиновъ не го направи.

Д-ръ Н. Сакаровъ: Защото не го е обѣщавалъ.

Х. И. Поповъ: Азъ не вѣрвамъ; азъ зная, че г. Стамболийски каквото каже, не лъже.

Д-ръ Н. Сакаровъ: Ама не е казалъ на Васъ това нѣщо.

Х. И. Поповъ: Каза го, че Малиновъ му обѣщалъ. Подиръ това, обаче, той не влѣзе въ кабинета, и вие имате сѣ сцената. Защо? Защото не се изпълни това, което е било обѣщано.

А. Христовъ: Моля ви се, кога и кждѣ г. Малиновъ се е виждалъ съ г. Стамболийски?

Прѣдседателствующъ д-ръ И. Момчиловъ: (Звъни) Г. Поповъ! Тѣзи работи може да сж много интересни, но двата часа изминаха.

Х. И. Поповъ: Г. г. народни прѣдставители! Моитѣ два часа се минали — казва ми г. прѣдседателъ. Подчинявамъ се на това.

Заявявамъ, че ние въ тази амнистия, първо, виждаме прѣждевѣрменностъ; второ, не виждаме цѣлъ за умиротворение на страната; трето, виждаме едно просто прѣдизвикателство къмъ насъ, като се дава амнистия за най-тежките прѣстѣпления, а не се дава на бѣдните даже, които сж осждени по три мѣсеца, по двѣ недѣли и т. н., виждаме настроение у васъ и въ пресата ви, съ тия работи, които ви изложихъ, да дразните публиката, да дразните обществото, отколкото да го умиротворявате. Тази амнистия — нѣмамъ врѣме да развия въпроса — ще прѣдизвика извѣстни герои къмъ недоволство. За тази амнистия ще търсятъ смѣтка единъ день тѣзи, които сж тамъ още роби, които изпълниха дълга си тѣй, както трѣбва — безъ да говорятъ, че сж гладни, голи и боси. Тѣзи, които поддържаха България и нейното величие — цѣлъ свѣтъ се кланяше прѣдъ нея и говорѣше, че като българския на-

родъ нѣма по цѣлия свѣтъ, макаръ да е малкъ — тѣзи герои бѣха оставени тамъ като роби отъ нѣколко души, които гонятъ просто властолюбие или сребролюбие. (Ржкоплѣскане отъ либералните групи) Г. Теодоровъ е застаналъ начело на единъ кабинетъ, който не ни прави добро впечатление; съ синя глава, съ жълто туловище, съ морави раце и крака, и мисли, че работа върши. Той не седи на страната на тѣзи герои, които ще излѣзатъ единъ день отъ своитѣ дупки и ще искатъ смѣтка отъ всички онѣзи, които сж вършили прѣстѣпления. Въ това число, заявявамъ, че и ние всички искаме да бждемъ сждени заедно съ васъ; както ние ще стоимъ прѣдъ законитѣ и народа, така и вие да стоите прѣдъ тѣхъ. Ако вие за прѣдателство искате да си говоримъ и да ни хвърляте ржкавица, да ни казвате: „Вие сте крали“ — ние сме крали, сждете ни, но и вие, които сте крали, сжщо ще ви сждимъ, вие, които сте прѣдали отечеството, вие, които разклатихте цѣлъ народъ и свалихте отъ величието тази България, която вие унищожихте, и вие ще отговорите.

Отъ либералните групи: Вѣрно! Долу амнистията! (Бурни ржкоплѣскания)

К. Лулчевъ: Нищо не ще ви спаси.

Д. Теневъ: (Къмъ либералните групи) Ще си намѣрите мѣстото.

Прѣдседателствующъ д-ръ И. Момчиловъ: Моля, поспокойно, г-да,

Има думата народниятъ прѣдставителъ г. Димитъръ Джанкардашлийски.

Д. Джанкардашлийски: (Отъ трибуната) Г. г. народни прѣдставители! Въ момента, когато азъ вземамъ думата, виждамъ, че народното прѣдставителство е съ такова настрѣение, щото си смѣта, че онова, що то си е турило за цѣлъ, трѣбва да го прокара. Нищо зло отъ това. Право е на онѣзи, които сж въ болшинство, да прокаратъ това, което тѣ мислятъ.

Д. Поповъ: Ти не мислишъ ли, г. Джанкардашлийски?

Д. Джанкардашлийски: Азъ ще ви кажа какво мисля, г. Поповъ. Недѣйте ме закача.

Г. г. народни прѣдставители! Въпросътъ, който днесъ е сложенъ на разглеждане, въпросъ, който отъ оня день дебатираме, въпросътъ за амнистията, този въпросъ бѣ сложенъ въ програмата на сегашното правителство, то се бѣ задължило къмъ българския народъ, придържайки се о своята програма, днесъ то ни сезира съ този законопроектъ за амнистия. Споредъ внесеното прѣдложение отъ правителството — ще кажа азъ, макаръ не направо отъ правителството, но отъ групитѣ, отъ които то изхожда — амнистия се дава почти на всички прѣстѣпления, не, обаче, и на онѣзи, които сж изкористили.

Нѣкой отъ земледѣлската група: Освѣнъ вълнаритѣ.

Д. Джанкардашлийски: Ще видимъ и пастармаджиитѣ, като Васъ, тамъ, които се обажда. — Г. г. народни прѣдставители! Като казвамъ това, искамъ да ви обърна вниманието върху слѣдующия фактъ. Въ декларацията на правителството бѣше казано — специално подчертавамъ това —: „усилване репреситѣ противъ ония, които сж изкориствали“. Обаче нѣ внесения законопроектъ за амнистия азъ виждамъ друго нѣщо, азъ виждамъ пълна амнистия на всички ония, които сж изкористили, които сж ограбили държавни складове, които сж ограбили частни домове.

И. Кирковъ: Тѣ те пратиха тукъ бе, безсрамнико!

Д. Джанкардашлийски: Българскиятъ народъ е пратилъ тукъ и мене, и тебе, той е пратилъ всички ни, ние сме негови прѣдставители, и Вие сте длъжни да ме слушате. Не съмъ дошълъ тукъ по Вашето благоволение.

И. Кирковъ: Ние сме длъжни да те слушаме, но ти не си длъженъ да светотатствуашъ въ тая Камара.

Отъ либералните групи: А-а-а!

Д. Джанкардашлийски: Азъ не светотатствувамъ, ти светотатствуашъ. Излѣзъ тукъ да те чуемъ. Г. г. народни прѣдставители! Идвамъ на думата си. За да не бжда голословенъ, азъ ще да ви процитирамъ нѣкои чле-

нове отъ закона за амнистията, отъ които вие ще разберете, че това дѣйствително е така, че аршинътъ ви, съ който вие мѣрите, г. г. министри, вие, които сте съгласни съ тѣзи, които сѣ внесли този законопроектъ и сѣ го подкрѣпили съ своя подписъ, вашиятъ аршинъ е съ двѣ лица по отношение на ония, които вие мислите да заблуждавате, да ги използвате утрѣ прѣзъ изборитѣ, макаръ между тѣхъ да има и най-вулгарни прѣстѣпници, вие ги амнистирате. Ще повтори думитѣ на бившия министъръ-прѣдседател г. Малиновъ. Той каза: „Нѣма щадене на измѣнитѣ и прѣдателитѣ, нѣма амнистия, не бива да има амнистия и за онзи, който е грабилъ или е безчестилъ жената или сестрата на ония, които сега сѣ плѣнници“.

Отъ либералнитѣ групи: Браво! (Ржкоплѣскане)

Д. Джанкардашлийски: А вие амнистирате и тѣхъ.

Д. Поповъ: Нѣма подобно нѣщо.

Д. Джанкардашлийски: Вие не правите никакви изключения.

Д. Поповъ: Тѣ те лъжатъ тѣзи, които казватъ това.

Д. Джанкардашлийски: Азъ имамъ вѣра въ единъ министъръ-прѣдседател, когато говори тукъ, въ Народното събрание. Това бившиятъ министъръ-прѣдседател г. Малиновъ каза. Азъ вземамъ неговитѣ думи и тѣхъ ви казвамъ.

Д. Поповъ: Недѣй говори така, ще се пишманишъ, когато идешъ у дома си.

А. Ботевъ: Лъжете. Кажете имена.

Д. Джанкардашлийски: Той бѣше вашъ министъръ, вие го поддържате. Трѣбваше да му кажете тогава, че той лъже, че той казва невѣрни работи. Азъ казвамъ само думитѣ на бившия министъръ-прѣдседател; ако той ви е лъгалъ, и азъ ви лъжа тогазъ.

А. Ботевъ: Безподобно лъжете!

Д. Джанкардашлийски: Вие лъжете, защото сте заинтересовани, защото може би сте закачили и вие отъ тази плячка. Разбрахте ли?

Г. г. народни прѣдставители! Вие давате амнистия, като не правите изключение за ония, които се изкористили, макаръ като тѣща, макаръ като отдѣлни единици.

Д. Поповъ: Ще кажешъ кои ще амнистиратъ, кои — не. Тѣ сѣ твои комшии, отъ твоята околия.

Д. Джанкардашлийски: Г. г. народни прѣдставители! Подхвърля ми се тукъ отъ г. Попова, че тѣ били мои комшии. „Тѣ, казва, ще те питатъ тебе“. Азъ ще ти кажа, г. Поповъ, че моитѣ комшии не сѣ такива, за каквито азъ говоря.

Д. Поповъ: Откъдѣ знаешъ това?

Д. Джанкардашлийски: Тѣхъ може да ги намѣри само българското правосѣдие, на което вие искате да вържете ржцѣтъ, да не може да ги намѣри. Разбрахте ли?

Д. Поповъ: Не е вѣрно.

Д. Джанкардашлийски: Г. г. народни прѣдставители! Каза се тукъ, повтори се и отъ днешнитѣ оратори, а и въ мотивитѣ на законопроекта за амнистията се казва: (Чете) „При тия условия, налага ни се дългъ да хвърлимъ було на забвението върху нѣкои нѣща отъ близкото минало, които биха били отъ естество да възбудятъ нескончаеми изострени спорове, омраза и гнѣвъ или изобщо да разпалятъ между борящитѣ се политически лагери страсти, които биха отклонили общественото мнѣние отъ дѣловитѣ задачи, ще ни поставятъ грижитѣ за бѣдащето, и не би довели до нищо полезно“. Напълно сѣмъ съгласенъ съ това, що ви прочетохъ, обаче когато ние ви критикуваме намѣренятия, вие отъ лѣвицата негодувате, на всѣка дума вие настрѣхвате — това какво говори за васъ? (Глъчка въ земледѣлската група) Това не е ли издаване на гузна съвѣсть? И по таквъ начинъ вие мислите да турите край на ежитѣ и на разправитѣ. Законопроектътъ, който вие ни внасяте, е аршинъ съ двѣ мѣрила, както казахъ прѣди малко?

А. Радоловъ: (Възразява нѣщо)

Д. Джанкардашлийски: Тѣ и на тебе може да измѣрятъ другояче, г. Радоловъ. Тамъ ще има кой да ни мѣри, и тебе и мене. Щомъ е тѣй, бѣди спокоенъ въ туй отношение.

А. Радоловъ: Добрѣ, добрѣ, азъ сѣмъ съгласенъ. Я кажете, какъ ще мѣрятъ?

Д. Джанкардашлийски: Г. г. народни прѣдставители! На тия ми мисли, че се обявявамъ противъ една подобна широка амнистия, допускамъ, че ще ми се направи слѣдното възражение: „Вие, които сте вдигнали ржка, които сте били съгласни за обявяването и воденето на тази война — която свърши съ нещастие за българския народъ — недѣйте иска повече глави и повече животъ да отнемеме на българскитѣ граждани; достатъчно такива се дадоха по бойнитѣ полета“. Друго възражение не може да има.

Нѣкой отъ земледѣлската група: Нататѣкъ гледай.

Д. Джанкардашлийски: Азъ гледамъ и тукъ, и тамъ.

С. Златевъ: Кой вдигна ржка за войната?

Д. Джанкардашлийски: Азъ бихъ ви казалъ, г. г. народни прѣдставители, че нѣма тукъ група, която да е била противъ войната, съ изключение на крайната лѣвица.

Отъ земледѣлската група: А-а-а!

Д. Джанкардашлийски: Като почнете, г. г. народни прѣдставители, отъ дѣсницата и свършите до крайната лѣвица, безъ тѣснитѣ социалисти, вие всички носите отговорностъ за тази война. Вие носите отговорностъ и за започването ѝ, вие носите отговорностъ и за катастрофалното ѝ свършване.

Тукъ нѣкои отъ г. г. земледѣлцитѣ искатъ да откажатъ, че тѣ сѣ били за войната.

Д. Поповъ: Ти какъвъ си? Не си ли земледѣлецъ?

Д. Джанкардашлийски: Азъ ще ви кажа, какъвъ сѣмъ. Възразяватъ ми, че тѣ били противъ войната, тѣ били противъ тази политика. Дохождамъ на тази мисль, г. г. народни прѣдставители. За да ви докажа, както почнахъ, дали земледѣлската група е била противъ войната, азъ ще се повърна малко назадъ, на врѣмето прѣди почването на тази война, ще се повърна на 1913 г. Вие всички сте свидѣтели, г. г. народни прѣдставители, пѣкъ и цѣлитъ български народъ знае много добрѣ, че на 4 юлий 1913 г. тогавашното правителство, което води балканската война, състояще се отъ народняци и цанковисти, подъ прѣдседателството на г. Данева, се яви тукъ въ Камарата, и заяви: „Моята политика е вече фалирала“. Когато то заяви, че неговата политика е фалирала, състави се тогава онова правителство, което въ послѣдствие обяви намѣсването на България въ междуевропейската война — правителството на г. Радоставова.

И. Кирковъ: Г. Теодоровъ, сегашниятъ министъръ-прѣдседател, обясни тогава, че тя се компрометира, а не фалира.

Д. Джанкардашлийски: Коя?

И. Кирковъ: Политиката на тогавашния кабинетъ.

Д. Джанкардашлийски: Да, именно тая ми е мисльта. Благодаря Ви, че ми помагате. — Тия хора тогава даватъ своята оставка на кабинета поради това, че тѣхната политика е фалирала, сѣщитѣ тия хора посрѣщатъ съ аплодисменти новото тогава създадено правителство. Защо? Затуй, защото това правителство иде съ нова политика, къмъ която да води интереситѣ на България, политика за спасението на България.

С. Златевъ: Къмъ новъ погромъ.

Д. Джанкардашлийски: И въ онуй врѣме всичкитѣ партии, които сѣ тукъ, въ Парламента, сѣ били съгласни съ него по тая негова политика на нова ориентировка. Нѣ-

колко време, обаче, след като се сключи мирът — Букурещкият мир — дойде време за избори и се избра XVI-то Народно събрание. Тогаващото правителство беше в меншество. Въ онуй време аз бях депутат и член на земеделската парламентарна група от XVI-то Народно събрание.

И. Кирковъ: Благодарение на тѣзи земеделци, че те вкараха тукъ да станешъ радославистъ.

Д. Джанкардашлийски: Благодарение на земеделци и други български граждани. Азъ мога да бъда и утрѣ въ Парламента, но ти може и да не бъдешъ. Това не е важно. — И когато бѣха станали изборитѣ...

И. Кирковъ: Къдѣ е това безобразие да бѣде избранъ отъ една група и да излиза отъ трибуната да защитава друга!

Прѣседателствующъ д-ръ И. Момчиловъ: (Звъни)

Д. Джанкардашлийски: Вие знаете кого защитавамъ азъ. Да си вземете думитѣ назадъ. Азъ говоря като български народенъ прѣдставителъ. Това е мое право и вие не можете да ми го отгемете. (Глъчка въ земеделската група)

Прѣседателствующъ д-ръ И. Момчиловъ: (Звъни) Моля!

Д. Джанкардашлийски: Г. г. народни прѣдставители! Следъ станалитѣ избори за XVI-то Народно събрание, когато правителството бѣ въ меншество, то се обърна къмъ Земледѣлския съюзъ за съвмѣстно дѣйствиe, то потърси неговата рѣка за помощъ. Земледѣлскиятъ съюзъ въ това време отговори на тогавашния министъръ-прѣдседателъ г. Радославовъ: „Чакайте да видимъ, ще свикаме сега конгресъ, ще видимъ: ако конгресътъ ни даде такъвъ мандатъ, вие ще дадете министри въ вашия кабинетъ“. Дойде конгресътъ. Той не даде подобно пълномощие на земеделската група да влѣзе въ кабинета, обаче, както по-послѣ се разнищватъ работитѣ отъ бѣлѣжника на г. Димитрова, е имало, види се, едно тайно съглашение...

А. Радоловъ: Тогава ти не знаешъ бѣлѣжника.

Д. Джанкардашлийски: ... въ което съглашение земеделската парламентарна група не бѣ посветена отъ нейнитѣ водачи и се родиха по такъвъ начинъ бѣлитѣ бюлетини, за да може да се даде животъ на тогавашното правителство, да продължава да съществува, да разтури Камарата и да произведе пакъ наново избори и да се одобие съ болшинство. Това е фактътъ, г. г. народни прѣдставители.

Д. Поповъ: Кой го не знае?

Д. Джанкардашлийски: Вие го отказвате. Азъ ви благодаря, като казвате „кой го не знае“, защото вие го отказвахте. Азъ ви казвамъ, че бѣлитѣ бюлетини се дадоха въ съгласие съ тогавашния министъръ-прѣдседателъ и Ви благодаря, че допълнихте мисълта ми въ туй отношение. Тя бѣ продадена.

А. Радоловъ: Вие се явявате да хулите една организация, съ довършието на която Вие се издигнахте и която Ви натири.

Д. Джанкардашлийски: Азъ мога да бичувамъ тая организация, която се е самозабравила и не знае къдѣ отива. Азъ мога да я бичувамъ така, както могатъ да я бичуватъ всички други. Това е мое право, азъ съмъ български народенъ прѣдставителъ.

А. Радоловъ: Това е безсрамие, това е мерзавщина. Вие се продадохте на Динчева за 60 хиляди килограма вълна. (Ражкоплѣскане въ земеделската група)

Д. Джанкардашлийски: Това не вѣрно; то е клевета. Вие може да отидете въ Балканската банка и тя ще Ви каже какъ е. Това е празна работа, което говоришъ.

А. Радоловъ: Вие съ тайно позволително отидохте да събирате вълна отъ Котленско, заради туй именно отидохте при радославиститѣ, а не заради друго, и сега имате безсрамие да се явите и да говорите тукъ.

Нѣкой отъ земеделската група: (Къмъ Д. Джанкардашлийски) Нѣма да те оставимъ да говоришъ.

Д. Джанкардашлийски: Г. г. народни прѣдставители! Азъ се учудвамъ, какъ една група, която ужъ е за самокритиката, не търси единъ бившъ нейнъ членъ да я критикува. Вие, г-да, които сте за самокритиката, вие, които искате да ви бѣдатъ изнесени дѣлата прѣдъ българския народъ, да ги знае той,...

Нѣкой отъ земеделската група: Признавашъ ли се, че прѣзъ 1916 г. си спечелилъ 65 хиляди лева отъ вълна?

Д. Джанкардашлийски: ... вие защо се смущавате, когато азъ ви критикувамъ? (Глъчка въ земеделската група)

Прѣседателствующъ д-ръ И. Момчиловъ: (Звъни)

Д. Джанкардашлийски: Това иде да покаже, че вие сте съ гузна съвѣсть. Азъ ще повторя, че вие, които търсите самокритиката, се смущавате, когато ви говори. Вие забравихте ли Деклозиеръ, г-да? За него, обаче, не говоря.

И. Кирковъ: Смущаваме се, защото измѣнихте на Вашитѣ избиратели.

Д. Джанкардашлийски: Смущава се вашата гузна съвѣсть.

Нѣкой отъ земеделската група: Ти се червишъ.

Д. Джанкардашлийски: Азъ не се червя, а ти се червишъ и трѣбва да се червишъ, или ако си невидимъ, нѣма да се червишъ.

Прѣседателствующъ д-ръ И. Момчиловъ: Моля ви се, на нищо не прилича това!

Д. Джанкардашлийски: Г. г. народни прѣдставители! Идвамъ на прѣдмета си.

А. Радоловъ: Вие изиграхте Вашия другаръ Иванъ Стойновъ. При вторитѣ избори бѣше избранъ не ти, а Иванъ Стойновъ. Ти го изигра по единъ най-мошенически начинъ.

Д. Джанкардашлийски: Не е вѣрно, ти лъжешъ. Искамъ анкета.

И. Кирковъ: Ти нѣманъ моралното право да говоришъ! Радославовъ не те е избралъ. (Глъчка)

Прѣседателствующъ д-ръ И. Момчиловъ: (Продължително звъни)

Нѣкой отъ земеделската група: Долу прѣдателятъ!

С. Омарчевски: (Отива на трибуната съ други депутати отъ земеделската група) Нѣма да ти позволя да говоришъ. Долу! (Отъ всички страни се събиратъ депутати около трибуната. Караница и глъчка)

Прѣседателствующъ д-ръ И. Момчиловъ: Давамъ 15 минути отидихъ.

(Следъ отидихъ)

Прѣседателствующъ д-ръ И. Момчиловъ: (Звъни) За сѣданието продължава.

Има думата г. Джанкардашлийски, за да продължи рѣчта си.

Д. Джанкардашлийски: (Отъ трибуната) Г. г. народни прѣдставители! За смущението на господата отъ земеделската група, които се нахвърлиха около мене, че съмъ нѣмалъ право да говоря за тѣхъ, азъ ще имъ кажа: г-да, това, което азъ казвамъ тукъ, вие сами сте го съобщили вече на българския народъ. Азъ ще ви прочета сега „Земледѣлско знаме“, брой 14, и вие ще видите, че сами го съобщавате. Когато азъ говоря, вие мислите, че ще бѣда голословенъ въ рѣчта си и че ще говоря невѣрни работи. Не. (Чете) „Вмѣсто общопартиенъ кабинетъ, състави се либераленъ кабинетъ. Осъжиданитѣ и подсъдимитѣ, като Радославовъ и Генадиевъ, министри се явиха прѣдъ XV-то обикновено Народно събрание, бѣха посрещнати съ ражкоплѣскания и бѣха търпѣни въ своя съставъ до края на годината. Въ това Събрание не бѣше депутатъ Александъръ Стамболийски, но въ слѣдното, XVI-то, той бѣ избранъ за такъвъ. Още прѣди да се събере Камарата, сжщиятъ тоя Стамболийски, отъ името на Земледѣлския на-

роденъ съюзъ, се яви прѣдъ министъръ-прѣдседателя и прѣдяви слѣднитѣ четири точки на правителството, които да бждатъ изпълнени, прѣди да се открие Камарата. Първо, да бжде изпѣденъ отъ кабинета д-ръ Геннадиевъ, като обвиненъ въ позорни държавни прѣстѣпления; второ, да бжде заставенъ царъ Фердинандъ да открие Народното събрание стоешкомъ и безъ капакъ, за да се не уронва престижътъ на народнитѣ избраници“.

Прѣдседателствующъ д-ръ И. Момчиловъ: Какво общо има това съ амнистията?

Д. Джанкардашлийски: (Чете) „Трето, да обяви правителството въ Камарата, че слага своята оставка, понеже е бито въ изборитѣ; четвърто, да се отложатъ заседанията на Камарата, дордѣ се образува ново правителство на по-широка коалиционна основа“.

Прѣдседателствующъ д-ръ И. Момчиловъ: Това не е важно.

Д. Джанкардашлийски: Ето най-важното, заради туй ви го чета. (Чете) „Всички тия точки бѣха изпълнени, освѣнъ послѣдната, поради вина, колкото на либералитѣ, толкозъ и на другитѣ групи“. „Земледѣлско знаме“ го признава, г-да, а вие се сърдите, когато азъ ви го казвамъ.

А. Радоловъ: Какво признава „Земледѣлско знаме“?

Д. Джанкардашлийски: Четохъ го; нѣма защо да го повтарямъ сега.

А. Радоловъ: Нищо подобно нѣма отъ туй, което твърдите.

Д. Джанкардашлийски: Ето го: точно това, което азъ твърдя, защото виждате какво казва „Земледѣлско знаме“ въ точка четвърта: (Чете) „Да се отложатъ заседанията на Камарата, дордѣ се образува ново правителство на по-широка коалиционна основа“.

А. Радоловъ: Добрѣ, какво отъ туй?

Д. Джанкардашлийски: (Продължава да чете) „Всички тия точки бѣха изпълнени, освѣнъ послѣдната, поради вина, колкото на либералитѣ, толкозъ и на другитѣ групи“.

А. Радоловъ: Какво отъ това? Како общо има това съ бѣлитѣ бюлетини?

Д. Джанкардашлийски: Азъ го казахъ одевѣ, повтарямъ го и сега. Съ този пасажъ, който е въ „Земледѣлско знаме“, иде да се каже, че бѣлитѣ бюлетини дѣйствително сѣ дадени съ пазарлъкъ и се даде възможностъ да се растури XVI обикновено Народно събрание.

А. Радоловъ: Ти търсишъ подъ вола теле.

Д. Джанкардашлийски: Не търся подъ вола теле, защото го знамъ, че бѣше тѣй. По-нататѣкъ, г. г. народни прѣдставители, станаха избори за XVII-то Народно събрание, въ което правителството дойде съ болшинство и това Народно събрание бѣ свикано на първа извънредна сесия, която се откри на 20 мартъ 1914 г., и трая до 15 августъ, ако се не лъжа. Въ нея сесия Камарата се занима съ нѣколко важни въпроси. Първиятъ — г. Такевъ го каза онзи день — сключване на заема, вториятъ — помилване или прѣкрятване процеса на д-ръ Никола Геннадиевъ и другитѣ му другари, които бѣха подсъдими, и третиятъ ...

Нѣкой отъ земледѣлската група: Той е вашиятъ Геннадиевъ.

Д. Джанкардашлийски: Азъ ще ви кажа чий е Геннадиевъ.

А. Гайдаджиевъ: Закара агнета за Цариградъ, а сега не съжалявашъ хората, които лежатъ въ затвора.

Д. Джанкардашлийски: Агнета за Цариградъ не азъ, не ти, а никой не може да закара затуй, защото не може да закара. Бошъ лафъ разправяшъ ти.

Г. г. народни прѣдставители! Третата най-важна работа бѣше извършена въ нея първа извънредна сесия — избиране на една анкетна комисия за анкетиране дѣлата на бившето тогавашно правителство.

Прѣдседателствующъ д-ръ И. Момчиловъ: По амнистията говорете. Това не е по прѣдмета. Азъ Ви моля да дойдете на прѣдметъ.

Д. Джанкардашлийски: Моля Ви се, азъ съмъ на въпроса. Това е въ свръзка съ въпроса.

И. Кирковъ: Не чувствувате ли, че се орезихте съ тази рѣчь?

Прѣдседателствующъ д-ръ И. Момчиловъ: (Звъни) Г. Кирковъ!

Д. Джанкардашлийски: Г. г. народни прѣдставители! Прѣдседателството ме покани да говоря по въпроса. Азъ съмъ точно на въпроса, г. прѣдседателю!

И. Кирковъ: Не чувствувате ли, че се орезихте? Слѣзте отъ трибуната, защото говорите безсмислици.

Д. Джанкардашлийски: Не си казвайте името. Моля, бждете по-прилични.

Нѣкой отъ земледѣлската група: Той е вътнаръ, не е либералъ.

Д. Джанкардашлийски: Г. Кирковъ и другаритѣ му, които толкова много ми се сърдятъ, когато виждатъ въпроситѣ, които азъ зачеквамъ, сж отъ сжщитѣ онѣзи хора, които въ онова врѣме, когато дѣсницата прѣкрятъ-ваше процеса на д-ръ Геннадиева, ругаеха послѣдния съ не знамъ какви не епитети, обаче сжщитѣ хора, които го ругаеха, когато бѣ избранъ за членъ на парламентарната анкетна комисия за анкетиране дѣлата на бившия кабинетъ, сжщитѣ тия хора, въ послѣдно врѣме, ако вземете „Земледѣлско знаме“, ще видите, че сжщиятъ този Геннадиевъ е съюзникъ на Земледѣлския съюзъ.

Прѣдседателствующъ д-ръ И. Момчиловъ: Моля, на прѣдмета. Да не се злоупотрѣбвява съ търпението на Народното събрание.

А. Радоловъ: Той ще бжде по-полезенъ за момента, отколкото д-ръ Радославовъ.

Х. Бояджиевъ: (Къмъ Д. Джанкардашлийски) Я разправете за ортаклъцитѣ си съ Динчева — оставете Геннадиева настрана. Ти си единъ простакъ, ти ще се занимавашъ съ Геннадиева! Простакъ си!

Д. Джанкардашлийски: Не съмъ колкото тебе. Простакъ си ти, ти знаешъ за Деклозиеръ.

Х. Бояджиевъ: Простакъ съ простакъ!

Д. Джанкардашлийски: Казвашъ си името, и азъ ти благодаря.

Прѣдседателствующъ д-ръ И. Момчиловъ: Г. Бояджиевъ! Моля, пазете редъ.

Д. Джанкардашлийски: Г. г. народни прѣдставители! Когато се обяви общоевропейската война, на 26 юлий 1914 г., правителството обяви, че България ще пази неутралитетъ и той бѣше одобренъ отъ всички партии.

Х. Бояджиевъ: Обрахте цѣлия Бургаски окръгъ съ Динчева.

Д. Джанкардашлийски: Азъ прѣдлагамъ анкета, г. Бояджиевъ; недѣйте приказва празни работи. Можете ли да устоите насрѣща? Недѣйте говори тукъ мерзости.

Х. Бояджиевъ: Ще изкараме твоитѣ работи на трибуната.

И. Кирковъ: Твоятъ въпросъ бѣше поставенъ на дневенъ редъ отъ групата, че си баснословенъ търговецъ на вѣлна, но ти избѣрза, та я напусна.

Прѣдседателствующъ д-ръ И. Момчиловъ: (Звъни) Моля ви се, има слѣдователи за това.

Д. Джанкардашлийски: Войната продължи, България продължи своя неутралитетъ до 10 септемврий 1915 г. Азъ ще ви кажа, г-да, една истина най-сѣгнѣ, послушайте я поне нея. На 9 септемврий 1915 г. вѣрно е, че земледѣлската парламентарна група, ...

Х. Бояджиевъ: Която те изпѣди.

Д. Джанкардашлийски: . . . въ числото на която бяхъ и азъ, бяхме свикани на заседание въ клуба на съюза да обсъдимъ поведението на тогавашния, пъкъ и сегашенъ мой приятелъ земеделецъ Александъръ Стамболийски по ходенето му въ двореца и по печатането на неговата брошура. Взема се решение отъ групата, че печатаната брошура не бива да се разпространява, и върно е, че тогава ние бяхме противъ намислата на България на страната на централнитъ държави, а на страната на Съгласението, което се вижда и отъ рѣчта, държана отъ г. Стамболийски прѣдъ царя. На 9 септемврий бѣше нашето събрание, на 10 бѣше обявена обща мобилизация и по-послѣ, на 1 октомврий, се объяви войната. Въ туй врѣме ние всички знаемъ, че българската армия съ нечувани успѣхи прѣгази неприятелитъ и завзе всичко онова, за което претендираше. На 12 декемврий същата година земеделската парламентарна група бѣше свикана да обсъди положението и да опрѣдѣли своето становище опрѣмо правителството, дали да гласува военнитъ кредити, които ще бждатъ поискани за водене на войната и бюджета за 1916 г.

К. Торлаковъ: Туй все по амнистията ли е?

Д. Джанкардашлийски: Все по амнистията е.

И. Кирковъ: Ти трѣбва да отидешъ на политическото бунцие — нѣма да те спаси тая рѣчъ.

Д. Джанкардашлийски: Азъ ще ви прочета нѣкои части отъ бѣлѣжкитъ на Александъръ Димитровъ отъ онуй врѣме. (Чете) „На 12 декемврий 1915 г. въ 9 часа бѣхъ въ магазинното помѣщение. Къмъ 10 ч. се събрахме 21-22 другари и по общо рѣшение почна заседанието на групата. Отсъствието на Стамболийски се чувствува. Поведението на старозагорци — да не се явятъ — шокира. Но . . . знаемъ ги какви патриоти сж тѣ . . . Докладвахъ срѣщитъ и разговоритъ съ г. Радославова; слѣдъ като почнаха разискванията, Радоловъ бѣ непримиримъ, а Марко Турлаковъ — другата крайностъ. Азъ взехъ срѣда и прокарахъ възгледа си. Прие се предложената отъ мене резолюция.

Земеделската парламентарна група въ заседанието си на 12 декемврий 1915 г., като обсъди положението и прѣдстоящата работа на Народното събрание, макаръ и да се чувствува подложена на единъ особенъ режимъ съ осждането на нейни членове въ врѣме, когато тѣ сж неприкосновени, и повдигане шумъ около закупването на храни, което се вършело съ знанието на правителството, намира у себе си сили да прѣодолѣе всички неприятности въ настоящия важенъ за отечественитъ интереси моментъ, както и въ нормално врѣме, да постави народнитъ интереси по-горѣ отъ партийнитъ и личнитъ.

Намирайки, че сериозността на положението изисква единодушие въ Парламента, а никакви дребнави и закачки, групата се заема да държи едно най-легално поведение по всички въпроси, като настоява да се взематъ нужнитъ мѣрки прѣдъ болшинството за избѣгване на всѣкакви дребнави закачки и дразни въ Парламента, което може да доведе до нежелателни резултати. Вѣрна на своята досегашна дѣйностъ, земеделската парламентарна група откровено заявява поведението си по най-важнитъ въпроси въ Камарата, а именно:

Бюджетътъ и военнитъ кредити ще бждатъ гласувани отъ групата, схващайки, че съ това се дава кредитъ на страната и срѣдства за доизкарване до благополученъ край започнатото дѣло — войната“.

Нѣкой отъ земеделската група: Това по амнистията ли е?

Д. Джанкардашлийски: Съ това, което дотукъ ви прочетохъ, г. г. народни прѣдставители, азъ искамъ да ви обърна вниманието, че и ние, (Сочи земеделската група) които твърдите, че не сте били за войната, фактъ е, че и ние сте били за войната, защото давате кредити за нея.

С. Златевъ: Само ти остана да не гласуващъ съ насъ.

И. Кирковъ: Тая резолюция подписана ли е отъ насъ, г-не? Азъ съмъ прѣдставителъ отъ земеделската група и не съмъ подписалъ такава резолюция. Тая резолюция е плодъ на умове, подобни на твоя, но ти държишъ рекордъ надъ тѣхъ.

Д. Джанкардашлийски: Това е резолюция отъ хора, съ които ти дружишъ, и подиръ които и сега се влѣчешъ.

Прѣдседателствующъ д-ръ И. Момчиловъ: (Звъни)

Д. Джанкардашлийски: Каго казвамъ тая резолюция, г. г. народни прѣдставители, азъ смѣтамъ, че ние, г. г. бизиси мои другари, (Сочи земеделската група) имате най-малко право да хвърляте този упрѣкъ противъ останалитъ партии, че тѣ били почнали войната и че тѣ били виновници както за нейното започване, тъй и за нейното свършване, всички бѣхте за войната, това доказахте съ вота си въ Камарата тогава.

Нѣкой отъ земеделската група: Много слабъ защитникъ си за тѣхъ!

Д. Джанкардашлийски: И тъй, дѣлка да заявя, г. г. народни прѣдставители, че най-отговорнитъ хора за обявяването на войната, които днесъ ние смѣтате за такива, като прѣзъ врѣмето, когато тѣ водѣха войната и докато стоеха на туй мѣсто . . .

Нѣкой отъ земеделската група: А Ние бѣхте за вѣчна.

Д. Джанкардашлийски: Моля, недѣйте ме закача. — . . . тия хора съ своята политика, одобрена, както ви казахъ, още отъ 1913 г., докараха България до върха на нейното величие, България обединена, съ цѣла Поморавия, цѣла Добруджа, цѣла Македония, заедно съ Сърско и Драмско. (Рѣжкоплѣскане отъ либералнитъ групи)

Нѣкой отъ земеделската група: Навсѣкѣдъ, дѣто стѣпи българскиятъ кракъ.

Х. Божички: И твоего величие е тамъ.

Д. Джанкардашлийски: Моето величие, г. Божички, може да бжде и тамъ, и тукъ, за него Ние недѣйте бря грижа.

Г. г. народни прѣдставители! Извѣстни сж усилията на опозицията въ послѣдствие, за да вземе пай въ обединяването на България; тя мислѣше какъ да свали тогавашното правителство, за да се докара друго правителство, което да изхожда изъ срѣдата на сегашнитъ блокирали се партии, но трѣбва и азъ да ви посоча нѣкой отъ тия усилия, които сж много интересни, за да се видятъ докъдъ сте отивали, само да успѣете да свалите тогавашното правителство.

Сжбо Георгиевъ отъ земеделската група: Вълната бърка.

Д. Джанкардашлийски: Вълната не бърка, а вашниятъ червенъ пиперъ Ви бърка, че не можете да дишате отъ него.

Г. г. народни прѣдставители! Командующитъ арминтѣ генералъ Тодоровъ, генералъ Гешевъ и генералъ Савовъ подписали единъ порѣчанъ докладъ за духа и настроението на армията опрѣмо тогавашното правителство. Съ този докладъ се е искало, щото главнокомандующиятъ да докладва на царя, че отъ направената анкета отъ поменатитѣ командующи армии се е установило, че духътъ на армията е билъ отпадналъ, и че настроението на армията било много злѣ опрѣмо тогавашното правителство. И тия доклади сж били докладвани на царя. И не слѣдъ дълго, разбира се, правителството си отиде и по такъвъ начинъ опозицията се добра до властта и бѣ съставенъ кабинетъ отъ демократи и радикали подъ шефството на г. Малинова на 21 юний т. г. и прокламира, че ще води сжщата политика.

Прѣдседателствующъ д-ръ И. Момчиловъ: На прѣдмета, г. Джанкардашлийски.

Д. Кьорчевъ: Много умно е това, което казва.

Д. Джанкардашлийски: Слѣдъ погрома на България министъръ-прѣдседателтъ г. Малиновъ дойде тукъ и ни каза: „Г-да! Позициитъ, които България заемаше до оня день, сега сж измѣстени“ . . .

Д-ръ В. Черневъ: Напуснати.

Д. Джанкардашлийски: . . . и каза, че се взематъ нови позиции. Кои сж тѣ? Ония, каза г. Малиновъ, на които прѣди почване на войната, прѣди написането по-право на България въ войната, съединената опозиция стояла, т. е. политика съ Антантата. Г. г. народни прѣдставители! Двама покойници, велики български държавници, сж казали истината — каква политика трѣбва да води България. Покойниятъ Драганъ Цанковъ е казалъ: „Не ща ви

ни жилото, не ща ви ни меда". Покойният Славейковъ, обаче, бѣше по-категориченъ, още по-ясенъ; той каза: „Който намъ даде по-голямъ кравай, той на насъ меля“.

И. Симеоновъ: Азъ пъкъ бихъ казалъ на васъ: не ща ви маркиѣ.

Д. Джанкардашлийски: Маркиѣ ги оставамъ за Васъ, г. Симеоновъ! — Какво по-хубаво отъ това, г. г. народни прѣдставители! Двѣ велики мисли на двама покойни държавници, които сж водили партии.

И. Кирковъ: Колкото Васъ не сж велики.

Д. Джанкардашлийски: Азъ не претендирамъ за величие. — Когато тия велики българи сж казали тия си думи, вие, г-да отъ лѣвицата, сегашната дѣсница, правителственият блокъ, вие казвате: „Защо не водихте политика по традициитѣ?“ Българскиятъ народъ ималъ свои традиции въ политиката точно такива, каквито позиции сега заемала България.

Т. Вълчевъ: Това по амнистията ли е, г. Джанкардашлийски, или какво да е?

Д. Джанкардашлийски: Не е какво да е то, ти само слушай какво е.

Г. г. народни прѣдставители! Вие обвинявате бившето правителство, прѣседателствувало отъ Радославова, че то е тръгнало въ кривъ пътъ. Фактиѣ говорятъ точно обратно. Азъ одевъ ви казахъ, че земеделската група до почването на войната бѣше противъ тая политика, обаче въ послѣдствие, когато тя видѣ, че тая политика има успѣхи, тя се присъедини къмъ нея.

А. Радоловъ: Не е тъй; нали знаешъ какъ бѣше.

Д. Джанкардашлийски: Слѣдъ това, въ 1916 г. — азъ помня много добръ — слѣдъ намѣсата ни въ войната съ Ромъния и слѣдъ ония велики успѣхи, които българската армия, ведно съ съюзницитѣ, имаша на него фронтъ, тукъ, отъ тази трибуна, шефътъ на Демократическата партия г. Малиновъ, говорейки по бюджета за 1917 г., каза слѣднитѣ думи: „Г-да! Слѣдъ намѣсата ни въ войната съ Ромъния, тая политика, водена отъ сегашното правителство, стана държавна необходимост“. Ако съмъ изпусналъ нѣкоя дума, допълнете ме. Слѣдъ това той повтори и потрети тия думи.

Х. Славейковъ: Види се, не си го разбралъ, затуй е повторилъ и потретилъ за тебе.

Д. Джанкардашлийски: Може да се справите съ дневницитѣ, г. Славейковъ, и да видите. — А слѣдъ това, когато г. Малиновъ стана министър-прѣседателъ, по въпроса за външната политика, прѣдъ нашата и иностранната преса той направи изявление, че той е наслѣдилъ едно хубаво наслѣдство.

Нѣкой отъ дѣсницата: Богато наслѣдство!

Д. Джанкардашлийски: Да, богато наслѣдство. И това лъжа ли е, г. Славейковъ?

Идвамъ на господата отъ радикал-демократическата група, които претендиратъ, че никакъ не били за тая политика.

Министъръ Н. Мушановъ: Я, ако можете, по-добрь приказвайте друго. Не мислете, че съ Вашия гласъ сега ще спасите България, а гледайте по-добрь да не врѣдите. Моля Ви се, спрете на тая тема и говорете по амнистията. Има други по-авторитетни хора, които могатъ да говорятъ по това.

Д. Кьорчевъ: Вие печелите отъ това.

Министъръ Н. Мушановъ: (Къмъ Д. Джанкардашлийски) Това е голѣма политика, има хора, които ще се занимаватъ съ това.

Д. Джанкардашлийски: Гледахъ дневницитѣ отъ 1916 г., когато се говори по бюджета за 1917 г., и видѣхъ, че и тѣ сж се изказали въ сѣщата мисль. Г. Сакъзовъ пакъ така се и изказалъ по сѣщия бюджетъ и обяснява и своето ходене въ Стокхолмъ и даже си прѣдлагатъ услугитѣ по брѣстлитовскитѣ прѣговори за миръ.

И. Януловъ: Нищо подобно! Това го е казалъ дѣдо Благоевъ.

Д. Джанкардашлийски: Не дѣдо Благоевъ, а г. Сакъзовъ. Идете да намѣрите рѣчта му, и ще видите, че е така.

Но, г. г. народни прѣдставители, когато вие сега идете тукъ всички да отказвате това, което сте приемали, азъ ви питамъ: кое вие поддържате и кое за васъ е правото — това, което тогава говорѣхте, или сегашното?

И. Георговъ: Вие лъжете! Ние не сме гласували никакъвъ бюджетъ.

Д. Джанкардашлийски: Г. Георговъ! Вие сте говорили по бюджета, Вие сте гласували и бюджети и всички военни кредити. Идете да се справите съ рѣчта си и вижте, въ заключение сте казали, че войната трѣбва да се води до колкото е необходимо.

И. Георговъ: Цитирайте!

Д. Джанкардашлийски: Търся бѣлѣжката си, но я нѣма, г. Омарчевски трѣбва да я е вземалъ, защото той взема бѣлѣжкитѣ ми.

Отъ групитѣ на блока: А-а-а!

Д. Джанкардашлийски: Въ 1917 г., прѣзъ декемврий, Вие сте говорили отъ името на вашата група по бюджета за 1918 г.

И. Георговъ: Азъ говорихъ по военния кредитъ и се изказахъ противъ външната политика на правителството.

Д. Джанкардашлийски: Ето, това казвамъ, г. г. народни прѣдставители, че вие, като опозиция, едно поддържате, а сега друго, защо тогава като станяхте власти не сключихте миръ?

Министъръ Н. Мушановъ: Други пътъ ще го приказвате; минете сега на друга тема.

Д. Джанкардашлийски: Сега тукъ ми се отговаря, че господата отъ блока всички били противъ онова, което тѣ сж поддържали тогава. Азъ се питамъ: кое е вѣрното тогава? (С. Омарчевски прѣдава книжа на оратора) Значи, вѣрно излиза, че Вие сте взели бѣлѣжката ми. Вижъ ли! — И така, г. г. народни прѣдставители! Казахте, че вие не поддържате онова, което сте говорили; вие поддържате сегашното. Отъ тукъ г. Мушановъ, министърътъ на вътрѣшнитѣ работи, ми казва: „Оставете тия работи“. Тѣзи работи сж въ свръзка съ амнистията, която се разисква тукъ, г. Мушановъ! Азъ искамъ да зная коя група съ какви разбирания е била тогава и дали не ще излѣзатъ вѣрни ония документи, които четюха другаритѣ отъ крайната лѣвица, тѣсницитѣ. Тѣ казаха, че има прѣдателство, вършено отъ опозицията.

И. Януловъ: Да бѣше станалъ тѣсникъ! Защо си станалъ радославистъ? Стига си хвалилъ тѣсницитѣ.

Д. Джанкардашлийски: Е добръ, сега, когато отказвате, вие идете да убѣдите и мене, че дѣйствително това е така, че е имало хора, които дѣйствително сж работили задъ кулиситѣ, за да докаратъ нещастieto на България, като сж прѣдателствували.

А. Радоловъ: Ами нещастieto на Германия и Турция кой го докара?

Д. Джанкардашлийски: То е другъ въпросъ, азъ защитавамъ България.

А. Радоловъ: Мислишъ ли, че Германия щѣше да се отърве отъ туй положение, което сега настѣпи?

Д. Джанкардашлийски: Азъ говоря за България, г. Радоловъ, и одевъ си казахъ мисльта, че за мене има България, други държави не искамъ да зная; цѣлъ свѣтъ да пропаде, не държа смѣтка за него.

А. Радоловъ: И Германия отстъпваше постоянно.

Д. Джанкардашлийски: Г. г. народни прѣдставители! За да подкрѣпя тая си мисль, че има дѣйствително прѣдателство, азъ дохождамъ до закона за амнистията, до ония членове отъ наказателния и военнаонаказателния закони, които сж помѣстени въ него, по които трѣбва да се амнистиратъ нѣкои отъ провинилитѣ се войници и други лица.

Д. Теневъ: Вижъ за вълната дали има нѣщо!

Д. Джанкардашлийски: За вълната има за тебе. — По чисто войнишкитѣ прѣстѣпления, г-да, азъ нѣмамъ нищо противъ да бждатъ амнистирани провинилитѣ се, но тукъ да си отидатъ по домовете; вие цѣлитѣ да амнистирате всички граждански и военни лица, обвинени въ прѣдательство и измѣна. Това иде да ни каже, че вие не цѣлите да амнистирате оная широка маса отъ войници, за която е въпросъ, които аслж и слѣдственитѣ власти сж пуснали да си отидатъ по домоветѣ; вие цѣлите да амнистирате, по-скоро сами себе си, нѣколко души, които сте заинтересовани по тѣзи работи. За такава амнистия азъ рѣка не вдигамъ.

А. Ботевъ: Да не сте въ грѣшка? Дайте факти.

Д. Джанкардашлийски: Г. Такевъ ги каза, вие искате да амнистирате прѣстѣпленията по носене военната тегоба и противъ държавната въоръжена сила — чл. чл. 157, 158, 159, 160, 161, 165, 167 и 169. Обаче тука вие амнистирате всички обвинени въ прѣдательство и измѣна, но между тѣхъ има членове 165 и 169. Азъ ще ви ги прочета, защото мнозина отъ васъ, вѣрвамъ, не сж ги прочели.

Чл. 165 гласи: (Чете) „Длъжностни лица, които умишлено съставятъ неплъни или неправилни призователни списъци, наказватъ се . . .“. Кои сж тѣзи лица, посочени въ този членъ, г. г. народни прѣдставители? По този членъ вие искате да амнистирате лица, които сж съставлявали неправилни списъци по носене на военната тегоба. Питамъ азъ: та тѣ войници ли сж? Отъ тѣзи, които съставляватъ войнишкитѣ списъци, кой е войникъ? Тѣзи списъци се съставляватъ въ градскитѣ общини отъ кмета, наедно съ бирника и секретаря, а въ селскитѣ — отъ кмета и секретарь-бирника. Това войнишки прѣстѣпления ли сж, питамъ азъ? Защо сте ги вмъкнали тукъ да ги амнистирате? Да нѣма тукъ заинтересованъ нѣкой помежду ви, макаръ да сте противъ кметовѣтѣ и секретарь-бирникитѣ въ цѣла България? Да нѣма между тѣхъ нѣкои ваши приятели?

Нѣкой отъ земеделската група: Туй показва, че не разбирашъ отъ работата, по която говоришъ.

Д. Джанкардашлийски: Азъ я разбирамъ. Защо искате да амнистирате и ония хора отъ полковитѣ военни окръжия, които се занимаватъ тожесъ сжщитѣ работи? Г-да! Трѣбва да заявя, че за амнистията на такива хора не мога да вдигна гласъ.

Чл. 169 гласи: (Чете) „Членовѣтѣ отъ армията, които не се намиратъ на дѣйствителна служба, за разгласяване повѣренитѣ имъ въ врѣме на службата или по другъ начинъ държавни тайни, отнасящи се до войската, наказватъ се съ строгъ тъмниченъ затворъ“. Ясно и категорично! Защо сте се загрижили за хора, които не сж войници, които не се намиратъ въ армията? Какво показва това? Не показва ли заинтересованостъ на нѣкой човѣкъ отъ блока, който иска да прокара такава една амнистия за такива хора?

По-нататкъ, чл. 180 гласи: (Чете) „Който съсила и заплашване прѣчи да стане или разгони станало вече незабранено отъ законитѣ публично събрание, наказва се съ простъ тъмниченъ затворъ“. Какво търсите да се занимавате съ това, г. г. народни прѣдставители? Какви събрания ви се тѣклѣтъ на васъ въ очитѣ? Защо ходите да се занимавате съ такива хора, които не сж нито войници, нито нищо? Ужъ божемъ войнишки прѣстѣпления амнистирате, а се занимавате съ такива хора. Това войнишки прѣстѣпления ли сж?

А. Гайдаджиевъ: Азъ бѣхъ войникъ; ще амнистираме тебе, който караше агнета въ Цариградъ.

Д. Джанкардашлийски: Чл. 181 гласи: (Чете) „Който съ измама или съ лъжливи обѣщания или чрѣзъ разпространяване невѣрни свѣдѣния и данни съзнателно подбужда частъ отъ населението къмъ изселване вънъ отъ държавата или къмъ врѣменно отлжчване въ чужбина, наказва се съ тъмниченъ затворъ . . .“. И това войници ли сж, г-да, това войнишки прѣстѣпления ли сж и защо сте ги вмъкнали тукъ? За тѣхъ ли е тая амнистия? Това не сж ли граждански лица? Какво ви интересуватъ тѣзи частни лица?

А. Гайдаджиевъ: Има жени арестувани по заповѣдъ на Протогеровъ, тѣ нѣма ли да се освободятъ?

Д. Джанкардашлийски: Защо искате да амнистирате тѣзи? За тѣхъ питамъ азъ. — Толкова по наказателния законъ.

Сега ще говоря, г. г. народни прѣдставители, по военно-наказателния законъ, за да видите и разберете добръ за какви хора се мжчите и водите тая борба да ги амнистирате.

И. Кирковъ: Измѣнникъ на Земеделския съюзъ!

Д. Джанкардашлийски: Измѣнници, каквито сте вие, на цѣла България.

И. Кирковъ: Виждашъ ли, и оттамъ (Сочи либералната група) не ти рѣкоплѣскатъ.

Д. Джанкардашлийски: Нѣма нужда да ми рѣкоплѣскатъ.

И. Кирковъ: И тамъ има съвѣсть, затова защото на измѣнникитѣ никой никога не рѣкоплѣска.

Д. Джанкардашлийски: Да, измѣнници, като васъ. — Чл. 155 отъ военно-наказателния законъ гласи: (Чете) „Офицеритѣ и военнитѣ лѣкари, виновни въ избѣгване отъ службата . . .“. Та вие за тѣхъ ли сте се замислили, г. г. народни прѣдставители? Азъ апелирамъ къмъ васъ, г-да отъ земеделската група, и каня г. Недѣлко Атанасовъ да отиде да прочете рѣчьта си, да види какво той е говорилъ противъ тѣзи лѣкари въ балканската война, когато се даваше амнистия въ 1914 г., и сега.

С. Златевъ: По кой проектъ говорите?

Д. Джанкардашлийски: По вашия; вижте си името!

С. Златевъ: Трѣбва да сте сбъркали, такъвъ членъ нѣма.

Д. Джанкардашлийски: Чл. 156 гласи: (Чете) „Должитѣ чиновове, виновни въ избѣгване, се присжждатъ . . .“. По този членъ азъ съмъ съгласенъ да има амнистия, понеже това сж масата, това сж избѣгналитѣ войници, а ние цѣлимъ да успокоимъ народа, да успокоимъ страната. Както виждате, азъ нѣмамъ нищо противъ амнистирането на избѣгналитѣ войници, но за амнистия на избѣгналитѣ офицери и санитари, които не сж изгълнели своя дългъ, азъ не мога да вдигна рѣка. Обаче азъ виждамъ, че вие сте готови да дадете амнистия и на тѣхъ.

А. Радоловъ: Добръ, ами когато частъта избѣга, какво ще прави санитарътъ? Ще остане да санитарствува въ противната ли частъ?

Д. Джанкардашлийски: Азъ ще ви кажа, такива съвсѣмъ не се визиратъ.

Чл. 227 отъ сжщия законъ гласи: (Чете) „Военнослужациятъ, който безъ надлежно разрѣшение освободи неприятелскитѣ военно-плѣнни по немарливостъ, наказва се съ строгъ тъмниченъ затворъ до 5 години“. Съгласенъ съмъ и съ амнистирането на такива, г. г. народни прѣдставители! Може да има маса такива войници, които сж били пазачи на военно-плѣнници, може да е станало нѣкакво опущение не по тѣхна вина, станало каквото станало, понеже искаме да се забравятъ тия работи, азъ съмъ съгласенъ да се даде амнистия и на такива.

Чл. 228: (Чете) „Военнослужациятъ, който частно се прѣписва посрѣдствено или непосредствено или по другъ начинъ се сношава съ лице, което се намира въ неприятелска армия или въ неприятелската страна, или въ мѣстностъ, заета отъ неприятелска войска, или отъ такава държава, дѣто е забранено да се пише, наказва се“ и пр. Та вие кои хора искате да амнистирате, г-да? Всички ония, които се съобщаватъ отъ нашия фронтъ съ противника, отъ нашата територия съ противника — анджѣкъ хора, които сж вършили шпионажъ; та тѣ маса ли сж? Та тѣ какви сж?

В. Коларовъ: Това не влиза въ проекта на блока.

Д. Джанкардашлийски: Влиза въ тѣхния проектъ.

В. Коларовъ: Не влиза.

Д. Джанкардашлийски: Влиза, г. Коларовъ.

В. Коларовъ: Чл. 228 ли е това?

Д. Джанкардашлийски: Не, pardon, чл. 238.

В. Коларовъ: А-а-а!

С. Златевъ: Ти си объркал членовете.

Д. Джанкардашлийски: Чл. 238: (Чете) „Когато трима или повече военнослужащи въстанат явно и съ сила или заплахване се противят...“

С. Златевъ: Какво бръщолевияш? Не знаеш, значи, да четеш.

Д. Джанкардашлийски: „... на разпорежданията и заповедите на началството, наказват се съ смъртъ“. Това е тъпша. Законът говори за трима, а допуша да сж и 1.003. Такива, които сж напуснали фронта, такива, естествено, които сж станали невинно орждие на злонамерени хора, съгласен съм за една амнистия на такива.

Х. Бояджиевъ: Тогава и тия, които сж стояли на топло, ще ги амнистираме.

Д-ръ Б. Вазовъ: Полека-лека ще дойдеш към насъ.

Прѣдседателствующъ д-ръ И. Момчиловъ: (Звъни) Моля, г. Джанкардашлийски.

Г-да! Часътъ е 8 и би трѣбвало да се вдигне засѣданието, но азъ моля да се продължи то, докато свърши г. Джанкардашлийски.

Отъ земледѣлската група: Да се продължи засѣданието до 12 часа.

Прѣдседателствующъ д-ръ И. Момчиловъ: Моля ви се, г-да, оставете; поне азъ когато говоря, недѣйте ме прѣсича и недѣйте ме прѣдизвиква. Азъ не искамъ да ви оскърбявамъ, нито да ви псувамъ, но искамъ да се продължи засѣданието, докато свърши г. Джанкардашлийски. Които сж съгласни, моля, да си вдигнатъ ржката. Болшинство.

Продължавайте, г. Джанкардашлийски.

Д. Джанкардашлийски: Г. г. народни прѣдставители! Искате амнистия и на всички провинили се по чл. чл. 234 до 239 и отъ 241 до 250.

Чл. 232 казва: (Чете) „Военнослужащиятъ, който отъ лични или користи мотиви запали, срути или по другъ начинъ направи непригодни: укрѣпления, орждия, оружия, продоволствени припаси и други прѣдмети, които служатъ като срѣдство за водене война, наказва се“ и пр. Вие искате, г. г. народни прѣдставители, да дадете амнистия на онзи, който е грабилъ, който е палилъ, който е рушилъ. Ето това е въ свързка съ прѣдательство.

Чл. 233 казва: (Чете) „Началникъ, който е прѣдалъ на неприятеля повѣрената му армия, отрядъ, крѣпость, укрѣпенъ пунктъ, частъ, команда или хора, наказва се“ и пр. Вие искате и на тия, които доброволно сж се прѣдавали, заедно съ началниците, и на тѣхъ да се даде амнистия. Та това не е ли цѣло прѣдательство?

А. Кундалевъ: Тебе не ти стига акълътъ за тия работи, джанъмъ!

Д. Джанкардашлийски: А пъкъ на тебе, отъ Ябълково, ти много стига акълътъ!

А. Кундалевъ: Поне снощи трѣбваше да прочетешъ тия работи, за да не се мотаешъ сега.

Д. Джанкардашлийски: Чл. 234 казва: (Чете) „Началникъ, който, като не е получилъ заповѣдъ за военни дѣйствия, не прѣдизвика подобна своеврѣменно или при неотлагателни обстоятелства не дѣйствува по собствена инициатива, наказва се“ и пр. Напр., единъ немарливъ началникъ не прѣдизвикалъ дѣйствия и е изложилъ по такъвъ начинъ съсѣднитѣ части, вие искате сжия този човѣкъ да го амнистирате. Вие говорите за широка маса, обаче и единици такива ги смѣсвате въ широката маса и утрѣ както вие, така и всички други, заедно съ другаритѣ отъ най-налѣво, ще искате пакъ дисциплинирана армия или народна милиция, или дисциплиниранъ народъ!

К. Торлаковъ: Не ни трѣбва вече, счупихме си главата.

Д. Джанкардашлийски: И безъ да държите, обаче, смѣтка за ония, които сж още плѣнници тамъ...

К. Торлаковъ: Свършвайте! Имаме толкова адвокати — да се оправятъ тѣ въ тия закони.

Д. Джанкардашлийски: Длъжностъ се налага и на насъ и ние да се ровимъ въ гия закони, защото тукъ ние не адвокатствуваме, а засѣдаваме въ Народното събрание и законодателствуваме. Който бърза, може да си ходи. Вие може да си идете, ако не искате да слушате.

Чл. 239 казва: (Чете) „Военнослужащиятъ, който подбужда другъ военнослужащъ или група такива къмъ непокорство на закона, уставитѣ или правилата, наредбитѣ и разпорежданията на началството чрѣзъ тайно или явно убѣждаване, проповѣдъ, печатно произведение, писмо или по другъ какъвто и да е начинъ, наказва се“ и пр. Вие искате и инициатори, подбудители и тѣхъ да амнистирате — нѣщо, което тѣснитѣ социалисти сж изключили отъ своето прѣдложение. Това прави впечатление, та това какво говори?

Д. Теневъ: Още има ли бе, г. Джанкардашлийски? Огладнѣхме вече.

Д. Джанкардашлийски: Но, г. г. народни прѣдставители, най-сетнѣ вие искате да дадете амнистия по чл. 248 и на: (Чете) „Началникъ, който, като е билъ принуденъ да отстъпи съ частта си прѣдъ силитѣ на противника, не е извѣстилъ за това съсѣднитѣ части...“

Нѣкой отъ земледѣлската група: Не е ималъ врѣме.

Д. Джанкардашлийски: „... и не е донесълъ на своето началство за това“. Вие мислите,...

Д. Поповъ: Ако бѣше и ти тамъ, щѣше да избѣгашъ. Серсемъ съ серсемъ!

Д. Джанкардашлийски: Серсемъ си ти!

Д. Поповъ: Ти да си не позволявашъ. Не те е срамъ! Тази ли ти е работата, диване съ диване.

Д. Джанкардашлийски: Диване си ти.

Прѣдседателствующъ д-ръ И. Момчиловъ: (Звъни)

Д. Джанкардашлийски: Г. г. народни прѣдставители! По чл. 248 вие искате да амнистирате онѣзи военнопочалници, които сж отстъпвали, безъ да съобщятъ за своето отстъпване на съсѣднитѣ свои части или да донесатъ на своето началство за станалото съ тѣхъ. Вие навреждате на една мисль, че онзи пробивъ, за който говори г. Такевъ тукъ, сигурно ще да е билъ съ знанието на нѣкои хора тукъ, прѣдварително подготвенъ планъ и заради това вие искате да амнистирате тия хора. Това е планътъ на прѣдательството.

К. Торлаковъ: Тамъ не сж виновати войницитѣ.

Д. Джанкардашлийски: Най-насетнѣ, позволете ми да ви кажа, г. г. народни прѣдставители, че вие...

Д. Поповъ: Кажы братъ ти защо избѣга?

Д. Джанкардашлийски: Братъ ми не е бѣгалъ.

К. Торлаковъ: Какъ да не е бѣгалъ, когато азъ го видѣхъ тукъ, въ София? И братъ ти ще се амнистира.

Д. Джанкардашлийски: Позволете ми, най-сетнѣ, да ви кажа, че вие искате да амнистирате и хора за клеветата. Какво нѣщо е клеветата? Какво ви интересува васъ сега клеветници да амнистирате? Какво издава туй? Много ясно. Азъ помня, г. г. народни прѣдставители, какви ли не лъжи, какви ли не недѣлости, какви ли не шантажи, какви ли не шантажни дѣла вие създавахте противъ Х или У на хора отъ бившето правителство, за да го компрометирате и свалите и си постигнахте цѣльта и когато вие днесъ се намирате прѣдъ факта, че не можете да докажете това, защото то не е истина, сега идвате да казвате: „дайте да амнистираме тѣзи хора“.

С. Златевъ: Кой създаваше тия шантажни дѣла? Вие между войницитѣ въ армията.

Д. Джанкардашлийски: Вие, г. г. народни прѣдставители, искате да амнистирате ония военнопочалници, които, като сж отстъпвали отъ фронта, не сж донесли на съсѣднитѣ части и на своето началство. Отъ това ние можемъ да дойдемъ до слѣдующето заключение: че катастрофата, пробивътъ на Добро-поле, както каза г. Такевъ тукъ, е билъ скроенъ по единъ прѣдварителенъ планъ.

К. Лулчевъ: Отъ 3 години се кроеше.

Нѣкой отъ земледѣлската група: Ясно като бѣлъ день е.

Д. Джанкардашлийски: Ясно като бѣлъ день е, зеръ. Обаче вие искате да амнистирате такива лица. Искате да амнистирате и клеветниците, онѣзи клеветници, които, слѣдъ като събориха бившето правителство, клеветиха, клеветиха, клеветиха, и успѣха. Одевъ казахте, че се отказвате отъ всичко минало, което сте говорили, което сте поддържали, и съ това за мене е ясно вече, че вие съзнателно сте клеветили, като сте имали това за срѣдство, да съборите бившето правителство и вмѣсто да сключвате почтенъ миръ, вие трѣгнахте да прилагате плана си за разгромяването на България и свършихте съ погрома при Добро-поле.

Г. г. народни прѣдставители! Накрая азъ трѣбва да ви кажа, че азъ съмъ за една амнистия на всички онѣзи маси войници, които сж се провинили въ бѣгство, щомъ това засега е такава необходимостъ, макаръ че съ това ние окърбяваме всички ония, които си изпълниха дълга до край.

К. Торлаковъ: По-хубаво бѣше всички да се не явятъ въ частитѣ си.

Д. Джанкардашлийски: Ние не можемъ да сравнимъ достоинството на единъ примѣренъ войникъ съ дезертьора, който още при мобилизацията е вземалъ изъ шумата. Но вие казвате: да успокоимъ обществената съвѣсть; България има нужда да впрегне всичкитѣ си сили или да използва силитѣ макаръ и на най-дребния свой синъ.

С. Златевъ: Никой не амнистира войникъ, който е избѣгалъ изъ шумата.

Д. Джанкардашлийски: И азъ съмъ съгласенъ да се даде амнистия на тѣзи хора, защото тѣзи хора сж, вѣрно е, по гората, тѣ смущаватъ всѣкаква властъ, тѣ прѣчатъ и на изземването на хранитѣ и на други продукти, когато се изземватъ. Съгласенъ съмъ и на тѣхъ да дадемъ амнистия. Но вие отивате по-нататъкъ. Вие казвате: елате да дадемъ амнистия и на онѣзи, които сж се прѣдали на неприятеля, които сж въ болшинството отъ други националности, които сж издавали нашитѣ фронтове, които сж ставали причина да се избиватъ цѣли полкове други доблестни войници. Азъ питамъ г. г. министритѣ въ лицето на г. министъръ-прѣдседателя: какво очаквате отъ такива хора? Той е отишълъ да прѣдательствува отечеството си, напусналъ е, издалъ е фронта и вие искате и него да амнистирате днесъ. Той е загубенъ за васъ човѣкъ.

Д. Теневъ: Ами Вие като изнесохте вълна, какво стана съ Васъ? Кажете за колко хиляди килограма вълна станехте либералъ?

Д. Джанкардашлийски: Г-да! Не само това. Вие отивате да амнистирате...

Д. Теневъ: Кажи какъ стана либералъ и слѣзъ отъ трибуната.

Д. Джанкардашлийски: Банална е тая пѣсенъ. Тя не лови дикини. Ти знаешъ кога и какъ станахъ либералъ. Азъ ви казахъ одевъ, искамъ анкета, и ако вие намѣрите нѣщо подобно, за каквото ми подхвърляте тукъ по стойнно, азъ бихъ се отказалъ и отъ мандатъ, и отъ всичко, но ако изтѣзе противното, тогава бихте ли направили и Вие същото, г. Теневъ?

С. Георгиевъ: Ние знаемъ, че тепегъзлукътъ ти е много голѣмъ. (Глъчка)

Прѣдседателствующъ д-ръ И. Момчиловъ: (Звъни) Моля, тишина.

Д. Джанкардашлийски: Г. г. народни прѣдставители! Вие отивате още по-нататъкъ, когато искате амнистия и на всички онѣзи, които сж мародерствували, които сж грабили складове, които сж безчестили женитѣ, сестритѣ на свонитѣ близки и другари, които и днесъ сж плѣнници.

Нѣкой отъ земледѣлската група: Не е вѣрно.

Д. Теневъ: Нѣма, г. Джанкардашлийски, такива войници. Недѣйте обижда.

Д. Джанкардашлийски: Има такива войници, защото г. Малиновъ, като министъръ-прѣдседателъ, ги съблци тукъ, отъ тая маса. (Възражения отъ земледѣлската група)

Това не може да се отрече, защото г. министъръ-прѣдседателътъ ги знае. Азъ него слушамъ. И когато вие отивате да амнистирате такива хора, вие тогазъ какво показвате съ това? Вие искате да опропастите тая нещастна страна. Вие създавате още по-голѣма анархия, вмѣсто умиротворение. И, както сте почнали, както ви казахъ и по-рано, вие не сте желали нищо друго, освѣнъ опропастяването на България. Продължавайте, опропастете я, ако това ви е желателно. На добъръ ви частъ. (Ржкоплѣскане отъ либералнитѣ групи)

К. Торлаковъ: Дѣдо Радославовъ да е извѣстенъ за рѣчта ти, единъ бакшишъ ще ти прати отъ Германия.

Прѣдседателствующъ д-ръ И. Момчиловъ: Има думата г. министъръ-прѣдседателътъ.

Министъръ-прѣдседателъ Т. Теодоровъ: Слѣдующето засѣдание да бѣде утрѣ, г. г. народни прѣдставители, защото празницитѣ приближаватъ, а ние имаме нужда да свършимъ съ този законопроектъ по амнистията и съ други бързи работи. Моля да има засѣдание утрѣ.

Прѣдседателствующъ д-ръ И. Момчиловъ: Слѣдующето засѣдание, съгласно прѣдложението на г. министъръ-прѣдседателя, ще бѣде утрѣ, съ сжщия дневенъ редъ, плюсъ законопроектъ за плащане дневни пари на чиновницитѣ и работницитѣ по държавнитѣ мини и за плащане пенсионнитѣ удържки на работницитѣ при сжщнитѣ мини, на първо четене.

Вдигамъ засѣданието.

(Вдигнато въ 8 ч. 10 минути вечерта)

Подпрѣдседателъ: **Д-ръ И. МОМЧИЛОВЪ**

Секретаръ: **Н. КАЛЧЕВЪ**

Началникъ на Стенографското бюро: **ТР. ДИМИТРОВЪ**